

ERF GOED NIEUWS

Suze Robertson, Vlietlust,
Langeveld en Zondag

Colofon

Erf Goed Nieuws is een uitgave van de Vereniging Erfgoed Leidschendam en verschijnt minimaal twee keer per jaar. Het wordt gratis toegezonden aan leden. Advertentietarieven op aanvraag.

Redactie Erf Goed Nieuws

De vaste redactie bestaat uit Idsard Bosman, Willemien de Vlieger-Moll, Peter Neukirchen en Cees Siermann. Voor suggesties, op- of aanmerkingen over Erf Goed Nieuws kunt u zich richten tot de redactie: telefoon (06) 53717333 of e-mail: info@erfgoedleidschendam.nl

Druk

OKzPress, Den Haag

Lay-out

OKzPress, Anton Beuse

Vereniging Erfgoed Leidschendam

Bestuur

Voorzitter en secretaris: drs. C.A.F. Siermann
Penningmeester: drs. J.H. Athmer
Bestuurslid: dhr. I.J. Bosman
Bestuursadviseur: dhr. M. Oosterheert

Adviseur bouwhistorie:

P. Jansen

Adviseur bouwtechniek:

Ing. J.J. van Vliet

Website

www.erfgoedleidschendam.nl

E-mail

info@erfgoedleidschendam.nl

Adres

Vereniging Erfgoed Leidschendam, Koningin Julianaweg 39, 2264 BA Leidschendam

Telefoon

Secretaris: (06) 53717333

Wilt u het werk van de vereniging steunen, dan kunt u lid worden. U kunt zich aanmelden via www.erfgoedleidschendam.nl. Of de bijgaande QR code scannen. De minimum bijdrage bedraagt 15 euro per jaar.

Foto voorpagina: Schilderij 't Steegje' in Leidschendam 1889 van Suze Robertson.
Bron: Kunsthandel Studio 2000

INHOUDSOPGAVE

Susanne (Suze) Robertson
Hoe een steegje in Leidschendam
zorgde voor internationale bekendheid.

4

Geschiedenis van de Buitenplaats Vlietlust

26

Familiekroniek familie Langeveld

42

De kapperszaak van 'Zondag' in Veur

62

SUSANNE (SUZE) ROBERTSON

HOE EEN STEEGJE IN LEIDSCHENDAM ZORGDE VOOR INTERNATIONALE BEKENDHEID.

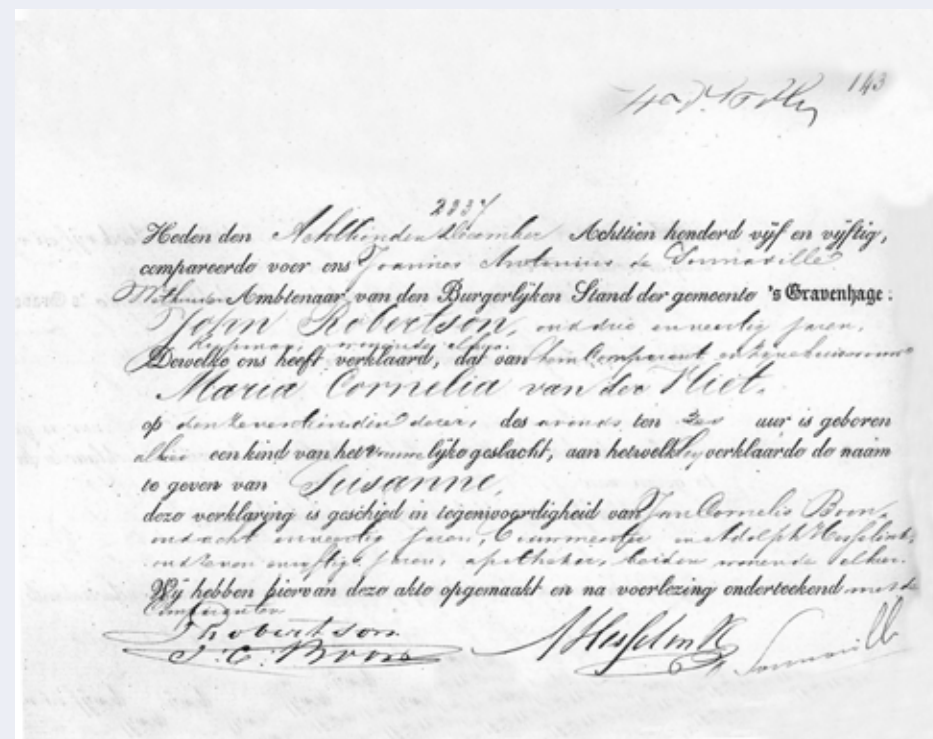
Schilderij 't Steegje' in Leidschendam 1889. Bron: Kunsthandel Studio 2000

De naam Susanne (Suze) Robertson zal bij de meeste van ons geen belletje doen rinkelen. Maar deze internationaal befaamde kunstenares bezocht rond het jaar 1889 de plaats Veur, waar zij aan de hand van een voorstudie het schilderij genaamd 't Steegje' maakte. Dit schilderij wordt ook wel vrouwtje met bezem genoemd.

Suze Robertson liet vaak de datering van haar doeken, en de betreffende locatie van haar werk achterwege. Maar in een brief aan de kunstcriticus Albert Plasschaert van 15 januari 1906, gaf Suze Robertson aan dat de locatie van

het schilderij met de titel 't Steegje' zich daadwerkelijk in Leidschendam bevond. Vermoedelijk betreft het hier de Kerkstraat in Veur, maar dat berust na honderdvijfendertig jaar na dato slechts op een veronderstelling. Suze signeerde dit olieverf op doek rechtsonder met haar handtekening. Het origineel was in handen van de kunsthandel Studio 2000 in Blaricum, maar is inmiddels verkocht aan een particuliere kunstverzamelaar.

Aan de hand van de documenten uit haar familiearchief en de door haar nagelaten talloze persoonlijke brieven, rekeningen en schetsboekjes geeft Suze

Geboorteakte van Susanne (Suze) Robertson 18 december 1855.
Bron: Bevolkingsregister Haags Gemeentearchief

Klasf.		Middelbaar Onderwijs	
Namelijke eerst:			
Man (de)	J. E. C.	18	Jaar
Wagner	J. G.	18	"
Laarman	C.	21	"
Rijk	J. D.	19	"
Hamming	N.	28	"
Pestema	J.	34	"
Mali	J. W. H.		
Boone	P. J.	18	"
Boos	J. H.	25	"
Vermaals eerst:			
Euklaan	A. E.	22	"
Preijns (de)	N.	18	"
Schone	J. M. A.		
Robertson	L.	10	"
Wolff	J.	20	"
van Hock	A. J.		
Namelijke eerst:			
Jacobusstraat			
Dominey	114		
Malckstraat	46		
Kea parstraat	15		
Hoofdweg	51		
Jacobusstraat	104		
Kort Poten			
Jouffstraat	15		
Trompsstraat			
Spui			

Registratie van de inschrijving van S. Robertson bij de Academie voor Beeldende Kunsten in Den Haag in 1873. Bron: Haags Gemeentearchief.

Robertson op haar eigen wijze ons een persoonlijk inkijkje in haar bewogen en bevlogen leven als vrouwelijke kunstenaar in de 19e eeuw. Met haar uitbundig kleurgebruik en expressieve manier van schilderen werd zij gerekend tot de grootste kunstenaars van haar tijd. Haar vader Johan (John) Robertson koopman en houthandelaar van beroep deed op den achttienden december 1855 bij de burgerlijke stand van de gemeente Den Haag aangifte van de geboorte van zijn dochter Susanne.

Haar vader John werd op 25 oktober 1812 geboren in het gezin van William Robertson (1771-1834) en Maria van der Vliet (1776-1850) zij woonden aan de Bierstraat A 181/413 te Rotterdam. De aankondiging van de ondertrouw tussen William en zijn bruid Maria van der Vliet van 14 oktober 1797 vinden we terug in het Oud Archief van de Stad Rotterdam (OSA) Een passage uit deze akte luidt: 'Wy, Wethouders der Stad Rotterdam, autoriseren, by dezen, onzen gezworen Kamerbewarer, om, van het Huis der Gemeente dezer Stad, op drie agter elkander volgende Zondagen, af te lezen drie Huwlyksbekendmakingen tussen William Robertson, jonge man: wonende op den Nieuwe haven met Maria van der Vliet, jonge dame wonende in den Houthuijn beiden alhier geboren, daarna, gemelde personen, in den Huwlyken Staet zouden kunnen worden bevestigd. Den 29 oktober 1797 het 3: Jaer der Bataeffsche Vryheid.

Naaraanleiding van de betaalde Leges van dertig gulden voor het laten optekenen

van deze akte, is het aannemelijk te veronderstellen dat het echtpaar beschikte over de nodige financiële middelen. Aan de hand van een al dan niet afgegeven attestatie, waren er verschillende financiële mogelijkheden voor het laten registreren van de (onder) trouwakte. Arm-lastigen konden hun huwelijksakten Pro Deo laten opstellen. Het gezin Robertson-Van der Vliet telden tussen 1798 en 1818 uiteindelijk elf kinderen. De overgrootouders van Suze waren John Robertson en Ann Deans, zij huwden op 19 februari 1765 in het historisch graafschap Aberdeenshire in Schotland. Bij zijn overlijden op 25 januari 1805 te Rotterdam liet John drie minderjarige kinderen achter. Zijn vrouw Ann Deans was al in 1781 overleden in Venlo.

Suze kwam zelf als jongste uit een gezin van negen kinderen ter wereld in een Haagse koopmansfamilie. Haar vader was mede-eigenaar van de firma J.C. Boon en J. Robertson. Zij waren kooplieden in hout, tras en tegels. Het bedrijf ging failliet en haar vader vond later werk als klerk bij de gemeentesecretarie.

HAAR JEUGDJAREN

Suze bracht haar eerste levensjaren door op de Toussaintkade in Den Haag. Als haar moeder Maria Cornelia van der Vliet op 30 november 1857 op slechts veertigjarige leeftijd komt te overlijden, wordt Suze samen met een ouder zusje liefdevol opgenomen bij haar oom en tante. En zo komt Suze op de Wassenaar-se kostschool voor meisjes van beschaafde stand, opgericht door de pedagoge en

gouvernante Elise van Calcar – Schiotling terecht. Suze verlaat deze kostschool met een 'akte van bekwaamheid tot huisonderwijzeres in het vak tekenen', maar ze wil meer.

TOELATING TOT DE ACADEMIE VOOR BEELDENDE KUNSTEN DEN HAAG

Haar oom en tante zagen haar talent op schilder- en tekengebied en schreven haar in 1873 in bij de Academie voor Beeldende Kunsten aan de Prinsessegracht in Den Haag. Suze had de tijd mee, want in april 1872 was het voor het eerst mogelijk dat vrouwelijke studenten zich konden laten inschrijven bij de opleiding tekenonderwijs. Pas honderdnegentig jaar na de oprichting van deze academie in 1682 behoorde dit voor hen tot de mogelijkheden.

Op het moment van inschrijving is Suze achttien jaar en woont volgens het register van inschrijving aan de Trompstraat in Den Haag.

In haar beginjaren domineren de schilders Jozef Israëls, gebroeders Maris, Jan Hendrik Weissenbruch, en Hendrik Willem Mesdag van de Haagse School de Nederlandse Kunstwereld. Robertson gaat in tegenstelling tot de heren van de Haagsche school haar eigen weg. Haar werk kenmerkt zich door het gebruik van de felle kleuren. Dit in tegenstelling tot haar tijdsgenoten die veel werkten in grijs en bruintinten.

Suze omschrijft zichzelf in deze periode van haar leven als volgt: *'Ik ben volstrekt nooit wat men noemt een begaafd kind geweest, nooit een droomster. Aan fantasieren met een potlood op papier dacht ik niet.*

Aan het begin van haar carrière stuitte zij als vrouw vaak op de nodige weerstand van haar mannelijke collega's. Ze reflecteert hierop zelf met de woorden: *'Maar ik troost mij ermee, dat het beter is om te worden bestreden dan genegeerd'.*

Op de Haagse Academie volgt ze de lerarenopleiding en was uitzonderlijk begaafd. De voormalige directeur adviseerde haar dan ook om niet te kiezen voor het vak als onderwijzeres maar zich te vestigen als zelfstandig kunstenaar. Om haar te stimuleren kreeg ze van hem als cadeau een schilderkist. Zij neemt deze wel aan maar doet er de eerstkomende jaren volgens eigen zegge niets mee.

Als Suze in 1875 twintig jaar is, verlaat zij de Academie voor Beeldende Kunsten in Den Haag met een diploma en een droom.

Ze wil professioneel aan de slag maar haar familie is niet vermogend genoeg. Het benodigde startkapitaal moet zij dus eerst zelf verdienen.

DE HBS VOOR MEISJES IN ROTTERDAM

Op 20 september 1877 laat zij zich vanuit Den Haag als lerares inschrijven in het bevolkingsregister van Rotterdam,

Een groepje vrouwelijke studenten van de Haagse Academie bij de schilderles.
Datering eind negentiende eeuw. Bron: documentaire 'De kunst van Suze Robertson'

waar zij zich vervolgens inschrijft voor de avondlessen aan de Kunstacademie. Zij woont dan in wijk 15/4 aan de Jacobusstraat 35.

In één van haar vele brieven weerspiegelt zij deze periode van haar leven als volgt: *'dus, zodra ik dan het examen had gedaan toog ik naar Rotterdam en ik meldde mij bij de HBS voor meisjes', de in mijn ogen jonge directrice deed uit de hoogte en vroeg wat ik mij eigenlijk verbeelde, al pleite ik nog zo parmantig ik kreeg het niet gedaan*'. Met de woorden van de directrice 'we hebben niemand nodig' nam Suze afscheid.

Het lag niet in haar aard om dingen zomaar op te geven. Suze stapte vervolgens zo eigenwijs als zij was naar de wethouder van Onderwijs, ook hij vond Suze nog

te jong. Maar acht dagen later gaf ze haar eerste les aan de Rotterdamse Burgerschool voor Meisjes. Het lesgeven gaat haar goed af en al snel krijgt Suze haar vaste aanstelling.

Op de academie krijgt Suze echter te horen dat vrouwen niet welkom zijn bij de tekenlessen naar naaktmodel. Over het niet mogen bijwonen van deze lessen lezen we in haar brieven de volgende passage: *'ja, dat is toen nog een heel ding geweest ik heb net zolang aangedrongen dat ik ook werd toegelaten tot de naaktklassen. Omdat ik te oud was om als leerling inschreven te staan ben ik lid geworden van de Academie en dan heb je volgens het reglement recht om alle lessen bij te wonen*'. In de lokale bladen werd van haar gedrag schande gesproken, maar zo werd Suze Robertson de

Portretfoto van Suze Robertson rond 1875.
Bron: Fotografische Kunstinrichting Bernardus Bruining

Suze (met vlag) met klasgenootjes in 1875. Bron: documentaire 'De kunst van Suze Robertson'

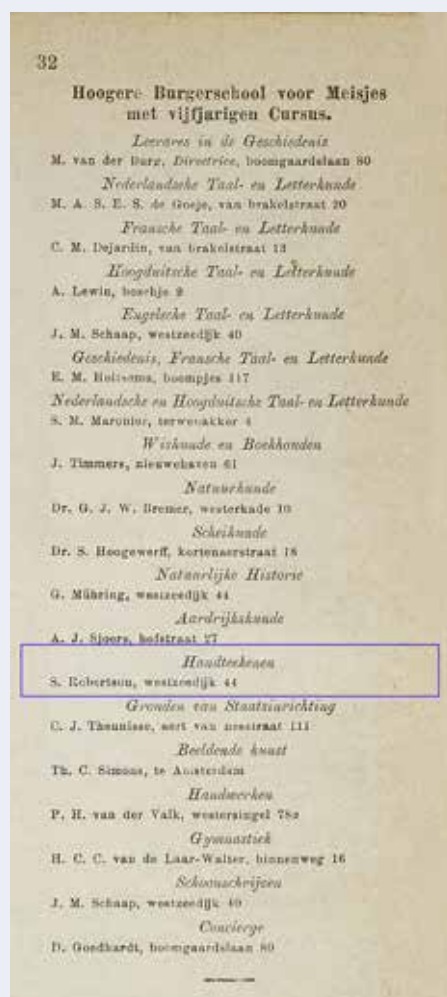
eerste vrouw aan de Academie die aan het einde van de 19e eeuw de naaktklassen als vrouw mocht bijwonen. Ze had de overtuiging dat zij als vrouw dezelfde kansen moest hebben als haar mannelijke medestudenten. Volgens de gastconservator Susanne Veldlink van het Museum Panorama Mesdag, zou het aanwezig zijn van vrouwen bij tekenlessen naar naaktmodel in het gedachtegoed van die tijd niet goed zijn voor de goede zede, het vrouwelijke brein zou deze confrontatie niet aankunnen.

In het Algemeen adresboek van Rotterdam uit 1882 vinden we haar laatste re-

gistratie als leerkracht aan de Hogere Burgerschool voor Meisjes voor de lessen Handtekenen.

DE AMSTERDAMSE MEISJESSCHOOL

Na vijf jaar in Rotterdam vindt ze een beter betaalde baan bij een Amsterdamse

Algemeen adresboek der gemeente Rotterdam jaar 1882 registratie Suze Robertson. Bron: Gemeentearchief Rotterdam

meisjesschool. Ze laat zich op 18 oktober 1882 inschrijven bij de Rijksacademie waar ze graag les wil nemen bij de directeur August Allebé. Volgens het bevolkingsregister deel 152 blad 238 van Amsterdam over de periode 1874-1893, is zij dan woonachtig aan de Pieter Cornelisz Hooftstraat 84 op loopafstand van het Vondelpark.

Ze is een gedreven jonge vrouw en heeft samen met haar medestudenten veel plezier, soms zo erg dat de directeur wel eens op de deur van hun leslokaal tikt en zegt: 'nou, ik zal wel terugkomen als de dames een beetje bedaard zijn'

De directeur noteert het gedrag van Suze als volgt 'is begaafd doch van zeer eigenzinnige natuur' Hij raadt haar aan om zich als zelfstandig kunstenaar te vestigen in Den Haag op dat moment het centrum van de Nederlandse kunstwereld.

LIDMAATSCHAP KUNSTENAARS-VERENIGING PULCHRI

Het is 1882, Suze is zevenentwintig jaar en is er helemaal klaar voor. Ze neemt ontslag bij de Amsterdamse Meisjesschool en haar voor die tijd riante bezoldiging als lerares van 2.500 gulden per jaar. Ze gaf volgens haar eigen zegge alles op, zonder ook nog maar één schilderij te hebben gemaakt of überhaupt iets te hebben verkocht. Haar kennissen en familie vinden deze stap toch wel erg roekeloos en schandelijk lichtzinnig. Suze voelt de onweerstaanbare drang om kunstenares te worden.

In Den Haag wordt ze lid van de kunstenaarsvereniging Pulchri studio. Daar komt ze in contact met Sientje Mesdag van Houten en haar man Hendrik Willem Mesdag die voorzitter is van Pulchri. Het was een mannengemeenschap waar slechts 10 procent van de leden van dit gezelschap vrouw was. Er werd van vrouwen verwacht dat zij zich vooral heel bescheiden moesten opstellen. Echter Suze eiste haar positie op als kunstenaar. Kunstenaarsvereniging Pulchri had wekelijks de tekenavond die ook trouw werd bezocht door Suze Robertson. Door haar toedoen werd de leestafel waar de internationale kunstbladen en kranten lagen op zaterdagmiddag ook een paar uur toegankelijk en beschikbaar gesteld voor vrouwen. De schilders van de Haagse School zoals Jozef Israëls, Anton Mauve en Jacob Maris gaven de toon aan maar Suze trekt haar eigen plan.

In dagblad Het Vaderland van 24 december van 1884 onder de rubriek Kunst en Letternieuws / kunstbeschouwingen lezen we de allereerste recensie over het werk van Suze Robertson 'voor het eerst maak ik kennis met het werk een-er dame, ondertekend Suze Robertson dat, dunkt mij meer dan alledaagsche belofte te kennen geeft. Er is bijzonder veel kracht en geest in de behandeling der gelaatsuitdrukking, iets waar bij ons zoo weinig aan gedaan wordt, omdat de figuurschilders in dit opzicht meer naar het algemeene dan het bijzondere streven. Bij mej. Robertsons dronken vrouw en lezende vrouw is in de gelaatsstreken

Toekenning der Koninklijke subsidien voor veelbelovende kunstenaars. Bron: Het Nieuws van den Kleine Courant 20 maart 1885

meer karakter gelegd. Haar teekening is bovendien zeer bekwaam'.

Een saignant detail is dat in hetzelfde artikel ook het werk van eene Richard Bisschop (haar latere echtgenoot) wordt belicht. In 1885 krijgt Suze een beurs voor veelbelovende jonge kunstenaars.

Van het haar toebedeelde subsidiegeld trok ze erop uit om inspiratie op te doen. Ze reist naar het schildersdorp Dongen in Noord-Brabant waar zij onder andere 'de houtsprokkelaarster' en 'boerin Pietje Verhoef' portretteert. In deze periode van

haar leven legt Suze daar het pure primitieve en wellicht pittoreske leven van de lokale bevolking vast.

In haar brieven omschrijft zij de periode in Dongen met de woorden: *'Ah, dan kijk ik maar eens rond in zo'n plaats en dan vind ik van alles, hoe ik het doe en op welke wijze ik weet het niet, het gaat instinctmatig'.*

In Dongen maakt Suze kennis met de kunstschilders Jozef Israëls, Johannes Albert Neuhuys, Jan Veth en de grafisch kunstenaar Max Liebermann.

Suze werd vanwege haar vaak grove penseelstreek ook wel de vrouwelijke Vincent van Gogh genoemd. Ze hadden beiden zeer veel interesse in het boerenthema en keken naar elkaars werk. Suze was aan het einde van de 19e eeuw al een gevierd kunstenaar. Zij keek met de ogen van een vrouw naar de boerenvrouwen welke zij met veel plezier portretteert. Dit gaf in haar werk een andere gelaagdheid dan haar mannelijke schilder collega's. Om de compositie en vlakverdeling van haar schilderijen naar wens te krijgen gebruikte Suze vanaf 1888 een compacte handzame (box) camera, waarschijnlijk van het merk Kodak serienummer 540 met celluloid negatief film. Dat de meeste van haar foto's niet scherp waren nam zij op de koop toe, de opnamen dienden immers puur als inspiratie en als hulpmiddel.

Het schilderij met de naam 't Steegje' heeft Suze Robertson rond 1889 gemaakt

naar aanleiding van een door haar zelfgemaakte fotografische opname. In februari 1890 stuurt zij dit schilderij in voor de tentoonstelling 'Kunstwerken van Levende Meesters' in de zalen der Teeken Academie op de Prinsengracht in Den Haag. Het werd dé blikvanger van de gehele tentoonstelling. Suze kon naar aanleiding van dit werk rekenen op veel lovende recensies.

Het Dagblad van Zuid Holland en 's Gravenhage van 14 oktober 1889 schenkt in de rubriek Kunst en Wetenschap met de volgende woorden aandacht aan het werk van Suze Robertson: *De afdeeling houtschoolteekeningen telt zeer schoone exemplaren; bovenaan mag genoemd worden het werk van Suze Robertson, 'haar 'Johanna' eene zittende vrouw met naakt bovenlijf is daarentegen eene buitengewone teekening om het relief en de juiste aangebrachte vette krijtstrepen zoowel op het naakt als in het geplooid kleed rondom de benen. Ook de overige houtschoolstudies, hoewel te zwart, zijn zoo flink enforsch gedaan dat men reeds daarom aan dit zelfstandig talent hulde moet brengen'*

Het Dagblad Oprechte Haarlemsche Courant van 16 mei 1890 recenseerde haar werk als volgt: *'Onder de jongere Hagenaars neemt mej. Robertson met haar Rembrandtiek verlicht steegje (eene zeer aangrijpende impressie) eene eereplaats in.'*

In Het Vaderland van 22 mei 1890 lezen we over dit werk van Suze het volgende:

'In de eerste afdeeling der groote zaal hangt nog een 'Steegje' door mej. Robertson, een krachtig en zeer oorspronkelijk geschilderd stadsgezicht. Jammer, dat er nog zooveel onbehaaglijks in haar kunst is, gevolg van haar voorkeur voor zwarte tinten en schaduwen. 't Is soms, als schilderde zij met roet. Zelfs het azuur van de lucht ziet zwart. Toch is er zooveel toon en karakter in mej. R's. kunst, dat we ons van de verdere ontwikkeling van haar talent veel voorstellen.'

Nadat zij het schilderij in december 1890 had ingestuurd bij de internationale tentoonstelling in Maastricht werd haar werk in mei 1891 ook geëxposeerd in Berlijn en daarna doorgestuurd naar Parijs voor een tentoonstelling in het Pavillon de la Ville. Dit schilderij werd een belangrijk werk voor Suze en zorgt voor internationale bekendheid. Haar tijdsgenoten George Hendrik Breitner, Jan Veth en Willem Witsen spreken ook hun waardering uit over dit werk.

HUWELIJK MET RICHARD BISSCHOP

Op 30 juni 1892 trouwt Susanne Robertson voor den Burgerlijke Stand der gemeente 's Hertogenbosch op huwelijksvoorwaarden met de schilder Richard Bisschop. Suze is dan zesendertig jaar haar echtgenoot is drieënveertig jaar. Richard Bisschop werd geboren op 21 juni 1849 in de stad Leeuwarden. Hij werd opgeleid als bouwkundige maar besloot na zijn studie om aan de Rotterdamse Academie voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschappen te kiezen voor het

Volgenr.	Dagtekening en Jaar der Inschrijving.	FAMILIENAAM. (Familiennaam der Vrouw.)	VOORNAMEN. (Voluit geschreven)	Manne- lijk. Vrouw- lijk. Geslacht.	Betrekking van elken persoon tot het hoofd van het huize- gezin. (Niet in te vullen voor afzonderlijk levende personen)	Dagtekening en Jaar der Geboorte.	GEEBOORTEPLAATS. (Met aanwijzing der provincie voor inboorlingen, van het land voor vreemdelingen.)	Burgerlijke Staat. H. (Gehuwd.) W. (Weduwt.) S. (Gescheiden van echt.)	Tijden de inschrijving.	Veranderingen in hare dagtekening.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1	1895	Van der Bisschop	Joh. Christ. Wm. H. herf.	Herf.	Herf.	1895	Amsterdam	W.		
2	1895	Robertson	Robertson, J. Wm. H. herf.	Herf.	Herf.	1895	Amsterdam	W.		
3	1895	Pietje	Pietje, J. Wm. H. herf.	Herf.	Herf.	1895	Amsterdam	W.		
4	1895	Bisschop	Richard, J. Wm. H. herf.	Herf.	Herf.	1895	Amsterdam	W.		
5	1895	Robertson	Robertson, J. Wm. H. herf.	Herf.	Herf.	1895	Amsterdam	W.		
6	1895	Bisschop	Robertson, J. Wm. H. herf.	Herf.	Herf.	1895	Amsterdam	W.		
7	1895	Robertson	Robertson, J. Wm. H. herf.	Herf.	Herf.	1895	Amsterdam	W.		
8	1895	Robertson	Robertson, J. Wm. H. herf.	Herf.	Herf.	1895	Amsterdam	W.		
9	1895	Robertson	Robertson, J. Wm. H. herf.	Herf.	Herf.	1895	Amsterdam	W.		
10	1895	Robertson	Robertson, J. Wm. H. herf.	Herf.	Herf.	1895	Amsterdam	W.		

Inschrijving bij de gemeente Etten-Leur van het gezin Bisschop – Robertson.
Bron: West Brabants Archief bevolkingsregister periode 1890-1899.

beroep als genre en portretschilder. Zowel zijn oom Christoffel Bisschop als zijn tante Kate Bisschop-Swift waren kunstschilders en tekenaars. De vader van Richard, Eelco Cuperus Bisschop was echter koopman in ijzerwaren van beroep. De verkoop van schilderijen van Richard Bisschop ging niet naar verwachting en soms ook rondom slecht. Het gezin moest het zuinig aan doen. Na twee jaar krijgen ze een dochtertje genaamd Sara. Als jonge moeder komt Suze nog nauwelijks aan schilderen toe. Omdat zij de kostwinner van het gezin is, dreigen er financiële problemen. In 1895 komt ze in contact met de vermogende zakenman Hendrik Dolk. Hij was naast mede-eige-

naar van de suikerfabriek in Zwartenberg ook een verdienstelijk amateurschilder.

HAAR VERBLIJF IN ETTEN-LEUR

Het gezin verhuist in juni 1895 vanuit Den Haag naar het Noord Brabantse plaatsje Leur waar Hendrik Dolk hen gratis woonruimte biedt op voorwaarde dat Suze hem schilderles wil geven. Het mooie huis aan de Lange Brugstaat 20 is een verademing in vergelijking met de kleine etagewoning in de Haagse Van Diemenstraat.

Suze koos mede in verband met de opvoeding van haar dochtertje Sara vaak voor schildermodellen dicht bij haar in

de buurt, zoals haar twee eigen nichtjes. Bij de opname die Suze tussen 1895-1898 maakte van een vrouw werkend op het land, zien we op de voorgrond nog duidelijk haar eigen schaduw in beeld. Suze maakte de meeste van haar fotografische opnamen 'uit de hand' zonder gebruik te maken van een statief.

Het schilderij 'Pietje' was een eerbetoon aan haar dienstmeisje Petronella Geleijns-Prins, welke zij liefkozend 'Pietje' noemde. Suze portretteerde deze jonge vrouw van rond de dertig jaar gekleed in haar eenvoudige donkerbruine goed tegen een bijna effen niet onderscheidende achtergrond versierd met bladgoud. Met de gouden accenten wil Suze duidelijk maken dat haar huishoudster voor haar 'goud' waard was.

DE UITEINDELIJKE TERUGKEER NAAR DEN HAAG

Na drie jaar Noord-Brabant krijgt Suze een kleine erfenis waardoor het mogelijk wordt om terug te keren naar Den Haag, ze wil weer fulltime als kunstenaar aan de slag. Vanaf 1900 nam Suze deel aan groepstentoonstellingen van Arti en St. Lucas te Amsterdam en Pulchri in Den Haag.

In november 1900 wordt Suze Bisschop-Robertson door de jury voor de Vrouwen-tentoonstelling te London beloont met een gouden medaille.

Maar ook het kunstbedrijf Maison Artz aan de Vijverberg in Den Haag trekt haar aandacht. Ze vult een formulier in en

wacht af. De archieven geven geen duidelijk beeld of Suze hier ooit een reactie op heeft gehad.

Een saignant detail is haar ingevulde geboortedatum. Het is niet zeker of Suze zich abusievelijk heeft vergist in het opschrijven van haar geboortjaar.

Op het formulier staat als geboortjaar aangegeven 1856, terwijl Suze is geboren in 1855.

Door de gerichte aankopen van haar werken door het echtpaar Hendrik Willem Mesdag en Sientje van Houten had Suze de financiële middelen om in 1902 haar inmiddels achtjarige dochtertje Sara onder te brengen in een gastgezin. In 1905 krijgt Suze een grote tentoonstelling bij de Rotterdamse Kunstkring. Daar wordt heel veel verkocht en ze krijgt hele goede recensies in kranten. Hierna volgt in 1907 nog een grote tentoonstelling in Amsterdam bij de Larense Kunsthall.

Suze is blij met de aandacht voor haar werk maar voor aandacht richting haar als persoon moet ze weinig hebben, ze sluit zich het liefst op in de veilige omgeving van haar atelier.

Haar terugkeer en werken in Den Haag beschrijft Suze in haar brieven met de woorden: *'Ik kan niet werken als er iemand bij me is, daarom ontvang ik ook heel weinig bezoek. Er zijn zoveel flaneurde dames in Den Haag, die kan ik hier niet hebben.'*

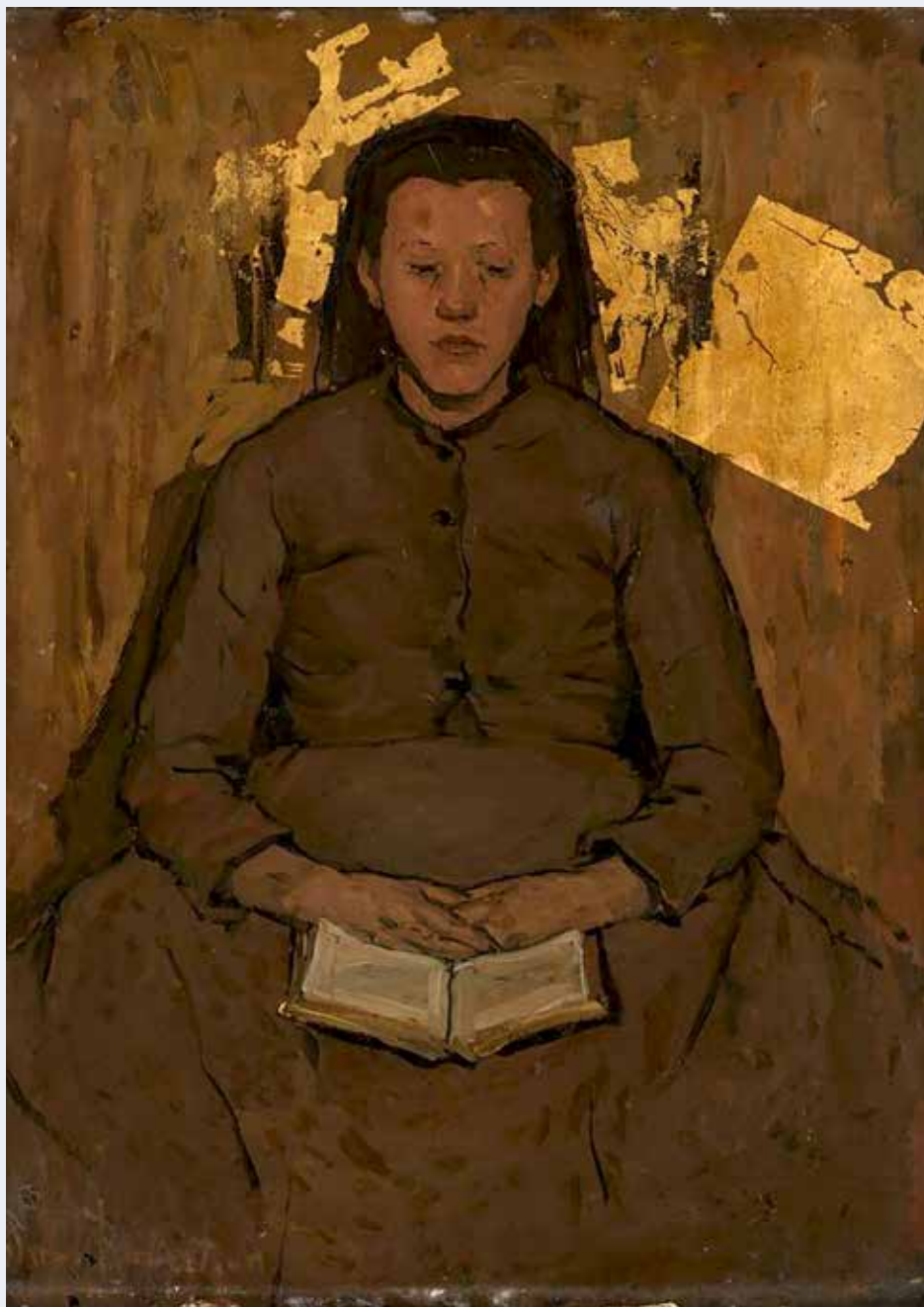
Erfgoed
podium
Leidschendam-
Voorburg

Foto en het uiteindelijke schilderij met de titel 'Wasdag in Leur'
Bron: Suze Robertson datering 1895-1897.

Fotografische opname voor het schilderij 'vrouw werkend op het land'
Bron: Brabant Cultureel, eerherstel voor Suze Robertson.

Schilderij met de naam 'Pietje' circa 1898.

Bron: boek Suze Robertson, Toegewijd, Eigenzinnig en Modern.

Toekenning van de gouden medaille aan Suze Bisschop-Robertson:
Bron: Dagblad van Zuid-Holland en 's Gravenhage 2 november 1900.

Tussen 1903 en 1910 reisde Suze Robertson regelmatig met de Nederlandse schilderes Geesje Mesdag van Calcar. Deze was gehuwd met Taco Mesdag en in die hoedanigheid was Hendrik Willem Mesdag haar schoonvader. Samen reisden ze met de Belgische kunstschilder en aquarellist Victor Bauffe naar het schilders dorp Heeze en andere schilderachtige locaties in de buurt. Geesje Mesdag betaalden dan vaak de overnachting op het logeeraadres. Het gezelschap logeerde vaak in het zo karakteristieke hotel Barendsma gelegen aan de Kapelstraat 48 in Heeze.

Suze maakt naast foto's ook veel gebruik van haar schetsboekjes, die zij zag als haar gebundelde geheugen op papier.

Om tot een betere compositie in haar schilderwerk te komen, vouwden Suze de

randen van haar foto's weleens om. Haar vingerafdrukken zijn daarom vaak in de hoeken van haar foto's nog duidelijk zichtbaar. Een voorbeeld van dit 'vouwwerk' te zien in haar compositie 'de witte huizen Vollehoven' uit 1907.

Haar dochter Sara verbleef uiteindelijk bijna twaalf jaar in diverse pleeggezinnen. In 1915 kwam zij weer bij haar ouders in Den Haag wonen. Als kunstenares trad zij in de voetsporen van haar ouders, moeder en dochter trokken er vaak op uit en zij exposeerde soms gezamenlijk.

Op de gezinskaart van het bevolkingsregister over de periode 1913-1939 zien we dat Suze Robertson en haar man Richard Bisschop en hun dochter Sara (met haar man Christiaan Hendrik Eckhart) op een bovenverdieping aan de Obrechtstraat 197 in Den Haag woonachtig waren.

Naam en voornamen: *Profchof Robertson*
Suze

Jaar en datum van geboorte: *1856 17 December*

Schilder van: met betrekking tot het onderwerp: of landschap, figuur, stadsgezichten, enz. *figuur, stillen, stad & architecten*

Op welke Academie of onder welken leermeester heeft U indertijd gestudeerd. *Hagische Academie en P. vader beland*

Welke onderscheidingen (orden of anderszins) heeft U tot nog toe ontvangen: *Monsieur Médaille Paris 1900*

Opgaaf van een of ander belangrijk werk met titel en van diens tegenwoordigen bezitter. (Museum of privaat collectie.) *Werken in de Collectie H. W. Meentag T. 20 Werken 17 T. 15 E. 15 en 15*

Het door Suze ingevulde formulier gericht aan Maison Artz.

Bron: Haags Gemeentearchief collectie Schildersbrieven – bijzondere Collecties OV2.

Eén van de vele schetsboekjes van Suze Robertson. Bron: Wilma Lankhorst.

Deze schets zou later dienstdoen als inspiratie voor het schilderij 'vrouw aan 't spoelwiel' uit 1904.

In de laatste vijftien jaar van haar leven exposeert Suze overal in Nederland, maar ook in Berlijn, Rome, Barcelona en in de hoofdstad van Argentinië Buenos Aires. Rond 1917 verliest zij haar creativiteit, ze heeft last van depressies en ook haar lichamelijke gezondheid laat te wensen over.

Een van haar laatste werken is de Havenpoort van Zierikzee, daterend uit 1918. Een ruig gepenseeld werk, waarin zij met rode accenten 'rust en richting' aanbracht. Wellicht was deze woeste toets het gevolg van de artrose waaraan zij leed. Langzaam komt de klad in haar tomeloze scheppingskracht.

Het Rotterdamsch Nieuwsblad blaast op 24 maart 1919 de loftrumpet over het leven en werk van Suze Robertson. De tentoonstelling van haar werk werd ge-

exposeerd in de Kunstzalen op de bovenverdieping aan het pand aan de Een-drachtsweg 27b in Rotterdam.

OVERLIJDEN

In de namiddag van zondag achttien oktober 1922 overlijdt Suze op de leeftijd van zesenzestig jaren. De aangifte van haar overlijden op negentien oktober wordt niet gedaan door haar echtgenoot Richard Bisschop maar door de twee gemeentebodes van het Stadhuis de heren Jan Timp en Gerardus Hoefnagel.

Henri Haverman, voorzitter van de kunstenaarsvereniging Pulchri nam bij de teraardebestelling van Suze in 1922 op de begraafplaats Oud Eik en Duinen het woord. Hij prees haar onverzettelijke wil en liet er geen misverstand over bestaan dat Suze Robertson voor het schilderen geboren was.

Originele foto en het uiteindelijke schilderij 'witte huizen in Vollehove' Bron: Suze Robertston 1907

VOORNAMES		VERHUZZINGEN BINNEN DE GEMEENTE												VERHUZZINGEN BINNEN DE GEMEENTE	
1	3.6.13. Obrechtsh. 197	5													
2		6													
3		7													
4		8													

2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	CC
Bisschop	Richard	hfd	26.12.19	Lemmer	H.											
Robertson	Suzanne	vs.	11.12.15	de Hing	H.											
Bisschop	Sara	vs.	10.1.24													

036149

Enkele jaren na haar overlijden, huwt haar dochter Sara op 15 juni 1925 in Den Haag met de kunstschilder Christiaan Hendrik Eckhart (1883-1946). Eén van de getuigen bij dit huwelijk was de beroemde beeldhouwer Johan (Jan) Coenraad Altorf. De vader van de bruidegom was de oprichter van de Rotterdamse lijsten en spiegelfabriek C.H. Eckhart (1847-1896).

De gezinskaart van het gezin Bisschop-Robertson. Bron: Bevolkingsregister gemeente Den Haag periode 1913-1939.

Krantenartikel uit het Rotterdamsch Nieuwsblad 1919 Kunstzalen Unger en Van Mens. Bron: Delpher.

Ter ere van de honderdste sterfdag van Suze Robertson organiseerde Museum Panorama Mesdag tussen 24 september 2022 en 5 maart 2023 een overzichtstentoonstelling van haar werk onder de titel 'Suze Robertson, Toegewijd, Eigenzinnig en Modern'. Samen met de tentoonstelling werd ook het boek over haar leven gepresenteerd.

Het gedachtengoed van Suze Robertson zal niet alleen voortleven aan de hand van haar nagelaten oeuvre, maar zeker ook in het werk van haar dochter Sara Bisschop (1894-1992) en haar in 1929 geboren kleindochter en beeldend kunstenaar Suzanne Eckhart.

Maaltijden - Traiteur - Catering

GEZOND

Damstraat 4 - Leidschendam
070-3204739 - www.vanrijnculinaire.nl

Al meer dan
100 jaar

**Specialist
in woonplezier**

ASSORTIMENT

- Buitenzonwering
- Raambekleding
- Vloeren
- Behang en verf
- Kasten op maat
- Shutters
- Gordijnen
- Bedden en boxsprings
- Interieurontwerp in 2D en 3D

Binnenspecialist Schuijt

- Damlaan 76, 2265 AP, Leidschendam
- [E schuijt@binnenspecialist.nl](mailto:schuijt@binnenspecialist.nl)
- [T 070 3201400](tel:0703201400)

BINNENSPECIALIST
SCHUIJT

Advies, inmeten en montage: geen zorgen, wij nemen alles uit handen!

Grafmonument van Suze Bisschop-Robertson (1855-1922) en haar man Richard Bisschop (1849-1926). Bron: Google.

Suze Robertson heeft in haar leven tientallen schilderijen gemaakt een deel van haar werk berust bij particuliere verzamelaars maar een groot deel hangt in musea zoals: Gemeentemuseum Den Haag, Centraal Museum Utrecht, Gemeentemuseum Helmond, Groninger museum, Kröller Müllermuseum te Otterlo, Rijksmuseum te Amsterdam, Singer Museum te Laren en het Rijksmuseum Twente te Enschede.

In 1976 was er bij Kunsthandel Borzo in Den Bosch werk te zien van de drie generaties. De expositie bestond uit het werk van moeder Suze Robertson, dochter Sara Bisschop en haar kleindochter Suzanna Eckhart.

In een aantal plaatsen zoals Spijkenisse, Amsterdam en Almere kennen we een Suze Robertsonstraat. Ook Den Haag kent tussen de Jacob Marisstraat en de Jan Tooropstraat een Suze Robertsonstraat.

Idsard Bosman

GESCHIEDENIS VAN DE BUITENPLAATS VLIETLUST

Afbraak van de oude buitenplaats Vlietlust. Bron: fotoarchief Jan van Vliet

Als een kaartenhuis stort het gebouw in elkaar en wordt het niet-geïsoleerde dak versplinterd onder het aanhoudende geweld van de sloopkraan. Langzaam brokkelen de stal en het huis af, totdat een kale vlakte overblijft. Slechts een deel van de voormalige boerderij is blijven staan. Het is de aangebouwde woning die meer dan een eeuw met de voormalige buitenplaats Vlietlust verbonden is geweest als een Siamese tweeling. De sloop van de oorspronkelijke buitenplaats moet daarom uiterst zorgvuldig gebeuren.

Deze ingrijpende gebeurtenis speelde zich ruim drie jaar geleden af. Nu, anno 2025, pronkt een geheel nieuwe buitenplaats langs de oever van de Vliet, op nieuw Vlietlust genoemd en geheel gebouwd in dezelfde stijl en met dezelfde afmetingen als het voormalige Vlietlust. De nieuwe buitenplaats valt onder de erfgoedverordening van de gemeente Leidschendam-Voorburg, niet als gemeentelijk monument, maar als beeldbepalend object. Ditzelfde geldt voor de schuurwoning die in het verlengde van

Afbraak van de oude buitenplaats Vlietlust. Bron: fotoarchief Jan van Vliet

Afbraak van de oude buitenplaats Vlietlust. Bron: fotoarchief Jan van Vliet

Aankondiging publieke verkoop van het huis genaamd 'Vlietlust' te Veur. Bron: Advertentie Haagsche Courant 11 oktober 1886 publieke verkoop.

Met de pont van Vlietlust naar de Starrevaartpolder in 1916. Op de achtergrond het huidige 'Vliethaven'. Bron: archief Jan van Vliet.

Loosduinen Vlietlust in eigendom. Twee jaar later komt Vlietlust opnieuw onder de hamer met de Haagse koekbakker Cornelis Hendrikus van Kleef als nieuwe eigenaar. Deze gaat permanent op Vlietlust wonen na een periode van onregelmatige aanwezigheid. Oostelijk van zijn bezit koopt hij nog enkele percelen grond en deelt in 1882 aan het kadaster mee dat hij zijn grond tot vermaak heeft gesplitst. Het gedeelte rond zijn huis blijft bos, terwijl het deel dat aan de Straatweg grenst wordt omgevormd tot weiland. Tussen bos en weiland liggen nog een vijver en een tuin.

De koekbakker komt in 1886 te overlijden. Na de openbare verkoop van de inboedel (zie bijgaande aankondiging) verkopen zijn erfgenamen Vlietlust met

De familie van J.F. van Vliet met op de achtergrond de buitenplaats Vlietlust in 1916. Bron: archief Jan van Vliet.

Foto uit de Katholieke Illustratie. Uitgave 1936. Bron: archief Jan van Vliet.

alle bijbehorende grond aan landbouwer Frederik van Vliet uit Veur. Deze koopt bovendien grond dat westelijk van Vlietlust is gelegen en geeft Vlietlust een nieuwe bestemming. In 1889 breidt hij het woongedeelte van Vlietlust uit. Het is deze aanbouw die na de sloop ruim drie jaar geleden als enig onderdeel van de toenmalige bebouwing is overgebleven. In 1890 laat Frederik van Vliet achter de keuken een koeienstal optrekken en rooit het grootste deel van de bomen die om het huis staan. Hij dempt de vijver, egaliseert de tuin en maakt van zijn grond één groot weideperceel. De tot boerderij omgebouwde buitenplaats Vlietlust wordt in 1894 eigendom van Johannes Frederik van Vliet, de vijfde zoon van Frederik van Vliet, geboren op 10 november 1868, die tot aan zijn overlijden

in 1939 een volwaardige boerderij bestiert. Deze Johannes Frederik van Vliet waagt al snel de sprong naar de overkant van de Vliet en verwerft dertien hectare weiland in de Starrevaartpolder.

Zijn huwelijk met Emerentia Maria Oostdam dat op 26 april 1893 wordt voltrokken, is gezegend met zeventien kinderen van wie één op tweejarige leeftijd verdrinkt in de Vliet. De overige kinderen slagen erin volwassen te worden. Johannes Frederik van Vliet staat erop dat zijn zoons ondernemer worden en dat zijn dochters trouwen met een ondernemer. Hij gaat zelfs zover dat hij financieel garant staat voor een van zijn schoonzons die zich in de schulden heeft gestoken bij het verwerven van een bedrijf. Deze schoonzoon gaat echter op dramatische

Luchtfoto met op de voorgrond boerderij Vlietlust nog vol in bedrijf omstreeks 1950.
Bron: archief Jan van Vliet.

wijze failliet met als gevolg dat Johannes Frederik van Vliet voor de gevolgen kan opdraaien. Hij moet noodgedwongen de boerderij verkopen, maar mag zijn bedrijf als pachter voortzetten.

Corstiaan Maria van Vliet, de op een na jongste van het gezin, woont ongehuwd op de boerderij, als zijn vader in 1939 overlijdt. Na de oorlog trouwt hij met Maria Cornelia van Bohemen en krijgt vijf kinderen. Op enig moment in de jaren vijftig lukt het hem om de boerderij terug te kopen. Vlietlust is dan al opgedeeld in twee woningen. Corstiaan woont met zijn gezin in een deel van de voormalige buitenplaats en in het in 1889 aangebouwde deel. In het andere deel van de voormalige buitenplaats woont gedurende enige jaren zijn broer Johannes Engelbertus van Vliet, totdat die met zijn gezin emi-

greert naar Australië. Daarna wordt dit deel van Vlietlust langere tijd bewoond door de familie Cloeting. In 1959 neemt architect Johannes Frederik van Vliet, de zoon van Johannes van Vliet, zijn intrek in Vlietlust. Johannes van Vliet is een van de oudere broers van Corstiaan Maria van Vliet en mocht, naast de twee broers die tot priester zijn gewijd, als enige doorleren voor een beroep. Hij is architect geworden en heeft in Leidschendam een aantal karakteristieke gebouwen achtergelaten. Ook was hij de ontwerper van de vrijstaande koeienstal die in 1925 werd gebouwd evenwijdig aan de reeds bestaande koeienstal die in 1890 in het verlengde van de oorspronkelijke buitenplaats was opgericht. De koeienstal uit 1925 is ruim zestig jaar later gesloopt en vervangen door een woning die is ontworpen door zijn zoon architect

De buitenplaats Vlietlust in januari 2017 met het woonhuis op de voorgrond.
Bron: archief Jan van Vliet.

De buitenplaats Vlietlust in mei 2010 met de stal op de voorgrond. Bron: archief Jan van Vliet.

De buitenplaats Vlietlust in oktober 2016. Bron: archief Jan van Vliet

De buitenplaats Vlietlust in november 2016, één dag voor het overlijden van de laatste bewoonster. Bron: archief Jan van Vliet.

Johannes Frederik van Vliet. Deze heeft hierin gewoond tot enige jaren voor zijn overlijden in 2022. Zijn zoon, Johannes Jacobus (Jan) van Vliet, die op het oude Vlietlust is geboren, heeft als architect het nieuwe Vlietlust ontworpen.

Corstiaan Maria van Vliet overlijdt in 1961. Zijn vrouw Maria Cornelia blijft wonen in de door hem achtergelaten woning en laat na het vertrek van Johannes Frederik van Vliet en zijn gezin in 1970 Vlietlust zodanig verbouwen dat de oorspronkelijke buitenplaats Vlietlust nu volledig haar woning wordt. Haar oudste zoon, Johannes Frederik Maria van Vliet,

komt in 1974 in de aangebouwde woning. Na vijftig jaar en enige interne verbouwingen verder woont hij hier nog steeds. Maria Cornelia overlijdt in 2016, maar het duurt nog vijf jaar voordat, met dank aan de familie Van Dreumel, een nieuw Vlietlust verrijst dat circa zes meter is verplaatst ten opzichte van het oude Vlietlust. Mede door het terugbrengen van de oorspronkelijke ramen is het historische karakter van deze buitenplaats op magnifieke wijze behouden gebleven.

MOLEN DE PELIKAAN

Onlosmakelijk met het ontstaan van Vlietlust is de geschiedenis van de molen

De Pelikaan, in oude akten 'De Pelicaen' genoemd'. Voorafgaand aan de bouw van het nieuwe Vlietlust is in 2020 archeologisch veldonderzoek uitgevoerd in een proefsleuf op enige meters van de plek waar deze molen heeft gestaan. Tijdens dit onderzoek is een gedempte greppel gevonden met heel wat sporen, zoals scherven keramiek, kleipijpen en enkele complete objecten, met name een paar waterkruiken en enkele groene wijnflessen met bolle buik en lange hals. Geconcludeerd wordt dat het vondstmateriaal dateert uit de zestiende tot en met de negentiende eeuw en samenhangt met de

aanwezigheid van een erf en een molen in de nabijheid van de proefsleuf. Het is een zekere Frederik ter Morshuysen uit Leiden die voor zijn minderjarige zoon Willem bij de 'Raeden van de Staeten van Holland ende West-Vriesland' een verzoek indient ter verkrijging van het recht van wind dat nodig was voor het oprichten van een windmolen op een aangekocht stuk land voor het bereiden van snuiftabak en tras. Dit aangekochte stuk land blijkt volgens een akte van 5 november 1771 een huis te zijn met boomgaard en teelland. Deze akte vermeldt dat voor de schout en schepenen

Detail uit het minuutplan van Veur sectie A Oost Veur uit 1819 met de aanduiding de Pelikaan' en 'Moulin'. Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg.

van de vrije heerlijkheid Veur een zekere Geertruida de Bruijn is verschenen, als erfgename van wijlen haar vader Engel de Bruijn, die verklaart het desbetreffende stuk land voor dertienhonderdvijftig gulden verkocht te hebben aan Willem ter Morshuysen.

Het recht van wind wordt verleend tegen betaling van een jaarlijkse erfpacht. Deze erfpacht gaat in op 9 januari 1773, omdat dit de eerste dag is dat de molen draait. Naast snuiftabak wordt in de molen ook tufsteen vermalen tot tras ten behoeve van de productie van cement en mortel. De combinatie snuif- en trasmolen werd niet vaak aangetroffen. De reden waarom hier voor deze combinatie is gekozen, is niet helemaal duidelijk. Aangenomen wordt dat voor beide producten goede afzetmogelijkheden aanwezig waren. Snuiftabak werd in steden als Den Haag en Leiden in grote hoeveelheden gebruikt en voor de uitdijende bevolking van Veur en omstreken was bouw materiaal nodig. Bovendien was de molen gunstig gelegen aan de Vliet en vlak bij de goed begaanbare Heerweg tussen Den Haag en Leiden.

De molen staat met de aanduiding 'Moulin' ingetekend op een kadastrale kaart uit 1812, een van de eerste kadastrale kaarten die zijn vervaardigd. Ergens in het begin van de negentiende eeuw is de Franse bezetter begonnen met het opmeten van ons land. Op instigatie van Napoleon was dit al eerder in Frankrijk gebeurd om een eind te maken aan het geruzie over onroerend goed. Koning

Willem I zag deze aanpak wel zitten en heeft ervoor gezorgd dat in zijn regeerperiode zo'n 32.000 kaartbladen in groot formaat zijn vervaardigd waarin het destijds overwegend agrarische Nederland ruimtelijk nauwkeurig is gedocumenteerd met aanduiding van wegen, waterwegen, sloten, kanalen, molens en erven met hun bebouwing. De schaal waarop was ingemeten en getekend was 1:1250. Deze verzameling kaartbladen staat geboekstaafd als een groot cartografisch monument van zowel nationale als internationale betekenis. De kadastrale kaarten werden vergezeld van lijsten met kavelnummers, namen van eigenaren en grondgebruik om het betalen van belasting over onroerend goed zo goed mogelijk te waarborgen. Ook kon in verkoopakten hierdoor vrij nauwkeurig het bezit worden omschreven.

Per advertentie wordt op 5 juni 1812 de openbare verkoop aangekondigd van molen De Pelikaan. Het vermoeden is dat De Pelikaan een vrijstaande achtkantige stellingmolen is geweest, onder meer omdat de kadastrale kaart waarop de molen is getekend, geen bijgebouwen laat zien. Een stellingmolen heeft immers verschillende zolders waardoor er voldoende ruimte voor opslag was. Eigenaar op dat moment is Johannes van Eijk, een rentenier uit Den Haag, die de molen in 1808 heeft overgenomen. Blijkbaar gaat de verkoop in 1812 niet door, want Johannes van Eijk verkoopt de molen pas op 1 november 1823 tegen een bedrag van fl. 8.200, - aan Maria Velleman en haar zoon Cornelis Overgaaauw

VAN WIJK ZWART

NOTARISSEN

Wassenaar | Leidschendam- Voorburg | Den Haag

Locatie Wassenaar: Schoolstraat 27 - 070 5 123 123

Locatie Leidschendam – Voorburg: Overgoo 11 - 070 3 200 50

Locatie Den Haag: Koninginnegracht 5 - 070 5 123 123

wenznotarissen.nl

OK2PRESS

HUISSTIJLEN • PRE-PRESS • DRUKWERK

070 413 00 30 | WWW.OK2PRESS.NL

die beiden het beroep van molenaar uitoefenen.

In de akte is sprake van een korenmolen. Waarschijnlijk ging de handel in snuiftabak en tras in 1812 niet meer zo goed als eerder verondersteld en heeft Johannes van Eijk na het mislukken van de verkoop de molen tot korenmolen omgebouwd. Zoals eerder vermeld verkopen de nieuwe eigenaren hun bezit in 1828 aan de Amsterdamse lakenkoopman Jan van Weezel voor een bedrag van zestienhonderd gulden. Het bezit wordt omschreven als een huis met erf, een tuin en een stuk bos, het geheel bekendstaand als De Pelikaan.

In de koopakte is sprake van een korenmolen die onlangs is afgebrand en ontruimd. De Dordrechtse Courant van 28 augustus 1827 vermeldt de volgende passage: "Leydschendam, den 25 Augustus. In den nacht van den 24 dezer, ongeveer ten 2 ure, ontdekten men al hier eenen fellen brand aan de korenmolen de Pelikaan, gelegen in Veur, en toebehoorende aan de Erven van F. Overgaauw. Aanstands snelden de spuiten van den Leydschendam, van Veur en Stompwijk naar de plaats, alwaar de brand woedde, doch bij derzelver aankomst was de molen reeds zoo ver verbrand, dat alle hulpmiddelen tot blussching tevergeefs zijn geweest... Al het gaande en binnenwerk van den molen is verbrand."

Ook op een staat uit de jaren twintig van de negentiende eeuw waarop bebouwde eigendommen zijn aangegeven, wordt

vermeld dat de Veurse snuif- en trasmolens en later korenmolen De Pelikaan is afgebrand. Ondanks het verloren gaan van de molen is de naam De Pelikaan in de negentiende eeuw blijven voortbestaan als naam voor de grond die toebehoorde aan de buitenplaats Vlietlust, getuige onder meer de kadastrale kaart uit 1867.

TERUG IN DE TIJD

In de ruim vijftig jaar van het bestaan van de molen zullen de dienstdoende molenaars niet hebben beseft dat zij de wieken draaiende hielden op de voormalige oever van het Kanaal van Corbulo dat bijna 2000 jaar geleden werd gegraven door de Romeinen. Contouren van dit kanaal zijn ruim drie jaar geleden blootgelegd bij het uitdiepen van de bodem ten behoeve van de aanleg van een kelder onder het nieuwe Vlietlust. In deze kelder is een warmtepomp geplaatst voor de energievoorziening. Het uitdiepen van de bodem is begeleid door een archeoloog. Deze heeft op de bodem van de opgraving beenderen gevonden van runderen uit de Romeinse tijd. Ondanks een geschiedenis van circa twintig eeuwen wordt pas in de achttiende eeuw voor het eerst melding gemaakt van het gebruik en de overdracht van de grond waarop later Vlietlust is gebouwd.

In het Rechterlijk archief van Veur waar tot 1811 onder meer de overdracht van onroerend goed is geregistreerd, is een akte van 18 mei 1722 en een akte van 23 mei 1747 opgenomen. In beide akten is sprake van de overdracht van een

Detail Gemeenteaftlas van Nederland met de plaats VEUR uit 1867.

Bron: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg

oppervlakte grond van één morgen en vijftig roeden, bijna één hectare, tussen de Heerweg en de Vliet. De overdracht betreft een huis met boomgaard en teelland. Op 23 mei 1747 is het Job Willemsz Gordijn die ten overstaan van schout en schepenen verklaart zijn bezit voor zeventienhonderd gulden te hebben overgedragen aan Engel de Bruijn. In de desbetreffende akte wordt verwezen naar de opdrachtbrief van 18 mei 1722, oftewel de hierboven bedoelde akte, een zogenaamde waarbrief waarin meest recent is vastgelegd van welke lasten of verplichtingen het onderhavige onroerend goed is gevrijwaard. In beide akten worden dezelfde burens vermeld: Cornelis Jaspersz van Haastrecht ten oosten en Annetje Huijbers van der Gaagh ten westen van de overgedragen grond. Bij de overdracht op 18 mei 1722 verkrijgt Job Willemsz Gordijn de grond in eigendom. In de

akte worden de minderjarige kinderen van Cornelis Lourensz Mudderswijck en Willems Jans Langelaan als verkopen-de partij genoemd. Ook wordt in de akte verwezen naar een opdrachtbrief van 8 april 1670 en een schuldbrief van 19 mei 1671. Deze documenten zijn nog niet gevonden. Toch heeft het eerdergenoemde archeologisch veldonderzoek dat voorafgaand aan de bouw van het nieuwe Vlietlust in 2020 is uitgevoerd, aannemelijk gemaakt dat de grond in de zeventiende eeuw in gebruik moet zijn geweest.

VERANTWOORDING VAN BRONNEN

Begin jaren tachtig heb ik met Hendrik Brouwer Schut staan graven in de tuin van mijn moeder op de plek waar de snuif- en trasmolen 'De Pelicaen' heeft gestaan. Hendrik heb ik leren kennen als collega bij Rijkswaterstaat. Hij was in die

tijd druk bezig met zijn boek 'Veur, een dynamische woon- en werkplek' en had in de archieven ontdekt dat er sprake was van een industriemolen De Pelikaan in Veur. De summiere gegevens over deze molen in het boek 'De verdwenen windmolens van Zuid-Holland' noopten hem tot nader onderzoek. Het graven bleek echter een ijdele poging om de eventuele fundamenten van de molen bloot te leggen. Hendrik dook weer de archieven in en wist het oprichtingsjaar van de molen te achterhalen. In 1986 heeft hij zijn bevindingen voor het eerst vastgelegd in een artikel in het jaarboekje van de Rijnlandse Molenstichting. Twee jaar later verscheen eveneens een artikel van zijn hand in het jaarboek van de Geschiedkundige Vereniging Die Haghe. Intussen was hij verder gaan spitten naar de geschiedenis van de buitenplaats Vlietlust waar de molen had gestaan. Dat leverde eveneens een artikel op in hetzelfde jaarboek van Die Haghe. De naspeuringen van Hendrik Brouwer Schut en de verslaglegging van zijn bevindingen zijn de belangrijkste bronnen geweest voor dit artikel in Erf Goed Nieuws. Ik ben daarom bijzonder schatplichtig aan Hendrik Brouwer Schut die helaas in 2011 is overleden.

Enthousiast geworden na het lezen van het eerste concept van dit artikel, heeft Idsard Bosman van de Vereniging Erfgoed Leidschendam, in het Rechtelijk archief van Veur de akten uit de jaren 1722, 1747 en 1771 weten te vinden die de geschiedenis van dit stukje grond aan de Vliet verder inkleuren. Voor het overige

heb ik geput uit de familiegeschiedenis en uit een beknopt verslag van bouwhistoricus Leo van der Meule uit Leidschendam. Hij heeft in 2022 op verzoek van voormalig wethouder Leo van Ewijk het kleine gebied langs de Vliet beschreven. In zijn toelichting bij de kadastrale kaart van Veur uit 1812 heeft hij de perceelindeling, het grondgebruik en de aard van de bebouwing aangegeven. Graag wil ik de hierboven genoemde personen en de betrokken familieleden bedanken voor hun bijdragen en bemoedigende opmerkingen.

**Johannes Frederik Maria
(Jan) van Vliet**

FAMILIEKRONIEK

FAMILIE LANGEVELD

Hieronder leest u enige herinneringen die aan het papier werden toevertrouwd door mijn oudoom, Jan Langeveld.

Mijn oudoom Jan (1897-1972) huwde op 16 november 1925 te Leiden met Tanne-tje de Heer. Hij was bouwkundig tekenaar van beroep en de jongere broer van mijn grootvader Cornelis 'Kees' Marinus Langeveld (1894-1989). Kees was gehuwd met Margaretha Johanna Anna Tellier.

Genoemde Kees en Jan waren de zoons van mijn overgrootvader Jan Langeveld

(1868-1963). Mijn overgrootvader huwde op 28 september 1893 in Alphen aan den Rijn met zijn tweede vrouw Alida de Zwart (1868-1951). Jan Langeveld is ten tijde van dit huwelijk vernisstoker van beroep. Mijn oudoom Jan (uit 1897) was zeven-tien jaar sluiswachter in Leidschendam. De twee broers brachten dus het grootste deel van hun jeugd door in Leidschen-dam.

De jongste dochter van mijn grootvader Cornelis 'Kees' Marinus Langeveld was mijn moeder Christina Louise Theodora

Vier generaties Langeveld, jaren dertig 20e eeuw. Zittend: betovergrootvader Cornelis Marinus (1844-1940), linksachter: overgrootvader Jan (1868-1963), rechts: grootvader Cornelis Marinus (1894-1989), links: de dochter Alida (Elly) Christina Willemina (1921-2010) en rechts mijn moeder Christina Louise (Loes) Theodora (1924-2022). Bron: familiearchief Jan Willem Langeveld.

In 1957 feliciteer ik als driejarige jongen mijn overgrootvader Jan Langeveld met zijn 89e verjaardag.
Bron: familiearchief Jan Willem Langeveld.

(Loes) Langeveld (1924 -2022) Zij huwde 21 augustus 1947 te Bussum met Evert Wieman.

Ik heb mijn overgrootvader Jan nog gekend, hij overleed op 28 augustus 1963 te Leiden op 95-jarige leeftijd, ik was toen 8 jaar.

Om de tekst leesbaar te houden heb ik de oorspronkelijke tekst van Oom Jan hier en daar aangepast. Doel is om u mee te nemen in mijn familie-geschiedenis waarbij het lezen van straatnamen, uitdrukkingen of andere informatie u wellicht met een glimlach terugbrengt naar die goede oude tijd.

1963

No. 1004
0.3.60
Kees
Kees

Heden, negenentwintig augustus negentienhonderd drieënzestig, verscheen voor mij, ambtenaar van de burgerlijke stand van LEIDEN: Zaalberg, Abraham,

oud vijfenzeestig jaar, begrafenisondernemer, wonende te Leiden, die verklaarde, dat op achtentwintig augustus negentienhonderd drieënzestig, te veertien uur, nul minuten, in de gemeente LEIDEN is overleden:

Langeveld, Jan, oud vijfennezeestig jaar, zonder beroep, geboren te Hellevoetsluis en wonende te Leiden, achter- en volgens gehuwd geweest met: Briggeman, Maartje en: Zwart, Alida, zoon van: Langeveld, Cornelis Marinus en van: Karreman, Lena, beiden overleden.

Hellevoetsluis Goedgekeurd de bijvoeging van 'een woord en de door-haling van tien letters,

De aangever verklaarde uit eigen wetenschap van het overlijden kennis te dragen. Waarvan akte, welke overeenkomstig de wet is voorgelezen.

Akte van overlijden Jan Langeveld 28 augustus 1963. Bron: Burgerlijke stand gemeente Leiden

MIJN GROOTOUDERS: VAN HELLEVOETSLUIS VIA DELFT EN VOORBURG NAAR LEIDSCHENDAM

Ik geef alleen weer wat mij in de familie qua verhalen is overgeleverd, of waarbij ik zelf aanwezig ben geweest. Niet al wat ik hier schrijf weet ik van horen zeggen. Wel dat mijn overgrootvader Jan Langeveld op 8 maart 1868 als zoon van de huistimmerman Cornelis Marinus Langeveld in Hellevoetsluis werd geboren.

Mijn overgrootvader bracht zijn jeugd door in Hellevoetsluis maar is ook heel vaak bij zijn grootouders van moeders kant in Gouwsluis bij Alphen aan den Rijn. Hij diende zes maanden als zee milicien (dienstplichtige) bij de marine

in Den Helder. Matroos Langeveld ging 27 oktober 1888 met groot verlof en ging naar Gouwsluis bij Alphen aan de Rijn waar hij bij hospita mevrouw Schreuder onderdak vond.

Nadat de eerste vrouw van mijn overgrootvader Maartje Briggeman op 15 september 1892 op slechts 24-jarige leeftijd komt te overlijden, blijft hij als weduwnaar achter met twee kleine kinderen. In Alphen aan de Rijn maakt hij kennis met Alida Zwart, en zal met haar op 28 oktober 1893 in het huwelijk treden.

Mijn overgrootvader Jan Langeveld solliciteert en gaat in Delft wonen aan de Scheepmakerij waar in 1894 zijn broer Kees wordt geboren.

Mijn overgrootouders Jan Langeveld en Alida de Zwart in 1948 bij hun vijfenvijftigjarig huwelijksjubileum. Bron: familiearchief Jan Willem Langeveld.

Hij wordt aangenomen in de functie van brugknecht van de Provinciale Waterstaat Zuid-Holland en wordt overgeplaatst naar Voorburg. Maar gaat vervolgens voor de tweede maal naar Delft, waar hij op 1 januari 1900 wordt aangesteld als brugwachter aan de Koepoort en met het gezin verhuist naar de Oosterstraat aldaar.

VERHUIZING NAAR LEIDSCHENDAM

Op 1 oktober 1901 wordt hij weer overgeplaatst en vertrekt met het gezin naar Veur (het latere Leidschendam). Zij bewonen daar zes huizen in de zeventien jaren van hun verblijf op "De dam".

Het was ongeveer rond 1904 dat de familie Langeveld 'op goede stand' aan de Sluiskant woonden. Uitzicht op het fraaie sluiscomplex met sluiskantoor van het dorp. De familie woonde naast de woning en het bedrijf van graanhandelaar Blonk. Om de hoek van deze woning was in de Venestraat het pakhuis van de familie Blonk.

De heer Blonk was een welgestelde burger, hij stond in hoog aanzien maar was zich dit met al zijn aanverwanten te zeer bewust.

Een zoontje van Blonk, Piet, een bolle knul, was net zou oud als Kees. Kees werd door Piet vaak getreiterd maar Vader had hem verboden te vechten dus was Kees

De Koepoort aan de Oostsingel tegenover de Vlamingstraat in Delft circa 1900. Bron: beeldarchief Delft objectnummer 5816.

Ik heb een heerlijke jeugd gehad zei onze vader dikwijls. En die spelletjes van toen, heel wat anders dan tegenwoordig.

Aanstelling brugknecht Langeveld bij de Koepoort in Delft.
Bron: Delftsche Courant dinsdag 19 december 1899

Op een avond, wij woonden nog steeds naast Blonk, had hij het over "kaksen". Ons werd uitgelegd wat "kaksen" was. Een wedstrijd. Twee meten worden getrokken. Bij één meet staan de deelnemers elk met een cent en een leren riem. De cent wordt op de meet gelegd, de kunst is nu met die riem de cent naar de andere meet te slaan wie dit het eerst gelukt heeft gewonnen. Vrij oelig.

Vader: "dat zag je vroeger in Hellevoet. Maar niet hier in deze negorij. Weet je wat jullie nou 'ns doen moeten? Dat moeten jullie erin brengen. Ik heb nog een scheerriem die zal ik in tweeën snijden. Dan kunnen jullie morgen beginnen. Als de jeugd dat ziet zal je binnenkort heel Leidschendam zien kaksen."

Ik ging naar bed met het heerlijke vooruitzicht de volgende dag een machti-

ge volksbeving te zullen ontketenen en broer Kees was niet minder gelukkig.

De volgende morgen (het zal wel vakantietijd geweest zijn) gaan de gebroeders Langeveld met cent en riem naar het schilpenplein, dit was het kerkplein bij de HH Petrus en Pauluskerk vlak bij huis. Een troepje Leidschendamse knullen, Piet Blonk was er ook bij, stond te niksen. Toen begonnen wij met veel ophef over het nieuwe spel, de nieuw sport aan te bevelen.

Nu is het psychologisch onweersprekelijk: op het moment dat iemand nikst is hij kritisch. En wij oer-ezelachtig hadden niet eens geoefend. Ik zou dus bij wijze van voorbeeld spelen tegen Kees. De meten waren getrokken de centen lagen op één van die. Daar begonnen wij beiden verwoed met onze riemen op

PLAATSELIJKE INDELING: (Wijk, straat, hoek, huisnummer enz.)	Huis- nummer.	NAAM EN VOORNAAM VAN DEN HOOFDBEWONER, HUURDER ENZ.	HOOFDVERHOORDETER.	
			Deel.	Bladzide.
B.	22.	Kampen van Joh. Goud Tisser Dirk	II	9
"	23.	Maathleer Joh. Corn. de Jong Cornelis (inw.)	II	125.
"	24.	Verdoorn - Hout. G. Kordes, Wke. J. J. J. J. Korn, Cornelis (inw.)	II	170.
"	25.	Spekman Dirk Vanbeek, H. H. H. H. H. H. H. H. Denkers, J.	II	69.
"	26.	Beijersburg Joh. Jas. Langeveld, Jan (inw.) Langeveld, Jan (inw.)	II	111.
"	27.	Bergman H. H. Jansen, Joh. (inw.) Langeveld, Jan (inw.)	I	51.
"	28.	Langeveld Jan Langeveld, Jan (inw.) Langeveld, Jan (inw.)	II	51.
"	29.	Verdoorn - Hout. G. Verdoorn, H. H. H. H. H. H. Langeveld, Jan (inw.)	II	245.
"	30.	Verdoorn - Hout. G. Verdoorn, H. H. H. H. H. H. Langeveld, Jan (inw.)	II	245.

Registratie Jan Langeveld in wijk B no. 28 in Veur.
Bron: huisnummerregister van Veur jaar 1902.

die centen te hengsten. Maar noch Kees noch ik vorderde maar één centimeter. De schaamte over onze modderfiguren verhoogde onze activiteit. Maar zonder enig succes. Want je wordt geen beroemde kakser zonder training. En wij? We namen de centen en riemen op en gingen naar huis. En die jongens? Hadden ze ons maar uitgejouwd, dat was nog draaglijk geweest. Hadden ze maar een satire verzonnen: "Daar hebbie de kakers daar komme ze ân, de mannetjesputters van Leidschendam". Erger was dat niemand wat zei, want stomme spot treft feller dan hoongelach.

Dit gebrek aan succes werd voor Kees ruimschoots vergoed door een zonderling talent. Vader had prachtige twee-traps stelten voor ons gemaakt. Kees had het zover gebracht dat hij op één stelt staande vooruit kon komen. Probeer maar eens op één been te staan, onwillekeurig ga je hinken. Zo ook Kees. Met de andere stelt op zijn schouder hinkte hij het hele schilpenplein af. Hij had z'n kunstje zelf genoemd: "In de schouder 't geweer". Voorbijgangers stonden stil om dat wonderlijke ventje te zien exerceren. In Leidschendam stond (en staat nog!) het gebouw van de Nederlands Hervormde Kerk. Lang voor onze tijd had deze kerk een koepeldak dat in 1865 werd vervangen door een kegelvormig dak "opdat het bestand zou zijn tegen de toekomstige aanvallen van weer en wind." Toen wij pas in Leidschendam woonden zei Kees tegen vader: "Dat lijkt nu net een 'peperbus'. Reactie van vader: "Denk erom: niet spotten hoor! Ik waarschuw je"

PETTEN IN HET STRAATBEELD

Petten zijn nadrukkelijk aanwezig in het straatbeeld. Wij droegen toen prachtige petten met leren kleppen. Zoiets als Charles De Gaulle op z'n hoofd heeft staan mooi waterpas naar alle kanten. Maar wie er ook ingenomen was, Kees met z'n pet niet.

Hij vond z'n pet een wanproduct, stijf en oelig. Daarom gaf hij er enige zwier aan om hem niet waterpas op te moeten zetten maar onder een hoek van 45° schuin naar achter en altijd met een haarlok daaronder uit met een bochtje dat naar boven wees. Zeer tot ergernis van vader die trots was op die petten. Niet om de vererende gelijkenis met "De Gaulle" maar omdat hij er een beginsel van uniform in zag en vader was uniformziek. Met die pet op naar school en ook naar de catechisatie achter die kegelvormige kerk. Catecheet: Ds. Visscher. Een der medecatechisanten Wim (?) de Kok, een nare knul. Kees zat naast Wim. Was het afgunst op zijn mooie pet? Hoe dan ook: De Kok neemt Kees z'n pet en gooit hem midden in het lokaal.

Dominee Visscher was zachtaardig en besluiteloos en Kees zegt: "Dominee zegt u eens dat Wim de Kok mijn pet opraapt en 'm terugbrengt." Maar (en de ervaring leert dat wie in opwindning spreekt altijd ongelijk krijgt) daar had juist Kees 't gedaan dit vanwege een weinig eerbied getuigend gezegde. Toen werd Kees zo woedend dat hij De Kok aanpakte en daar had je de poppen aan het rollen. Aan het rollen en bakkeleien door het hele

lokaal heen. "Een Poolse landdag" noemde vader zoiets. Maar toch wel de enige manier om een fout beleid te accentueren. En ook dat je iemands pet niet mag ontwijden.

JONGELINGEN IN LEIDSCHENDAM

In 1906 verhuist het gezin van naast Blonk naar Veur, "Zijde" of Damlaan. Huis met mooie serre en balkon daarboven. Wij woonden daar tot 1910. Zijn daar dus jongelingen geworden, althans Kees die 16 en ik die 13 was. In die tijd filosofeerde Kees veel in een leeftijd waarin je met verse blik het leven ziet. Hij las veel gedichten die ik van de Haagse markt had meegebracht.

In 1910 verhuizing binnen Leidschendam naast of laat mij zeggen: tussen kerk en Ds. Visscher. Vader werd aangezocht diaken te worden en werd dit. Consequentie: bij ontstentenis van de daartoe aangewezen man: voorlezen in de kerk. En daar had je de eerste miserabel figuur. Zondagochtend, de kerk geheel bezet. Vader in het zwart naar het lessenaartje, draaibaar naar de andere kant om bezeren bij het opstaan der voorste gelederen te voorkomen. Ds. Visscher zittende op het kanselstoeltje. Vader: "Ik lees de gemeente voor Marcus..." Zoekt naar Marcus maar vindt Matthëus, leest een paar woorden maar merkt z'n fout: "Ik vergis me, het moet Marcus wezen" zoekt naar Marcus maar kan die uit verbouwereerdheid niet vinden. "Ik verzoek de gemeente even te wachten." Hoe hij zich uit dat gemartel gered heeft weet mijn oudoom Jan niet meer. Al had ik hier zelf bij ge-

weest was ik uit schaamte wel snel willen weglopen.

Mijn grootvader Cornelis Marinus heeft tussen november 1912 en februari de 4e Klasse van de Rijks Normalessen te Voorschoten gevolgd. Dit was een school ter opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen in Nederland en ging later over in de kweekschool. Op 30 mei 1913 werd in 's-Gravenhage aan Kees de AKTE VAN BEKWAAMHEID als ONDERWIJZER verleend.

Vóór die tijd werd hij in Amsterdam op 6 november 1912 geëxamineerd voor de AKTE VAN BEKWAAMHEID voor Lager Onderwijs in het vak, en hem ten gevolge van dat examen uitgereikt de AKTE VAN BEKWAAMHEID voor huis- en schoolonderwijs in de Vrije en Ordeoefening der Gymnastiek

Op 1 november 1913 werd mijn grootvader Kees benoemd tot Onderwijzer aan de openbare lagere school no.1 aan de Delftschekade te Leidschendam, gemeente Stompwijk.

MOBILISATIE EN UNIFORM-PERIKELEN IN LEIDSCHENDAM

In 1914 verhuisde het gezin weer binnen Leidschendam, wij bleven aan dezelfde kant van de sluis. Het huis van mevrouw Dilengé. Wij woonden er toen de eerste wereldoorlog uitbrak. Mijn grootvader Cornelis 'Kees' Marinus werd opgeroepen voor de mobilisatie. Hij was toen 20 jaren oud. Ook werd mijn oudoom Jan opgeroepen voor militaire dienst. Vrijstelling

VERVOLG	DAG VERREKENING DE JAAR DE BESCHRIJ- VING	FAMILIENAAM (Familiennaam de vader)	VOORNAMEN (Eigenaam de vader)	N. V. (Geburts- plaats)	VERREKENING DE JAAR DE BESCHRIJ- VING	VERREKENING DE JAAR DE BESCHRIJ- VING	VERREKENING DE JAAR DE BESCHRIJ- VING	VERREKENING DE JAAR DE BESCHRIJ- VING
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
1.	1841	Langeveld	Jan	1841	1841	1841	1841	1841
2.	1841	Howard	Alfred	1841	1841	1841	1841	1841
3.	1841	Langeveld	Conrad	1841	1841	1841	1841	1841
4.	1841	Langeveld	Jan	1841	1841	1841	1841	1841
5.	1841	Van der	Thomas	1841	1841	1841	1841	1841
6.	1841	Langeveld	Frederik	1841	1841	1841	1841	1841
7.	1841	Verbaan	Jacobus	1841	1841	1841	1841	1841
8.	1841	Langeveld	Johannes	1841	1841	1841	1841	1841
9.	1841	Langeveld	Frederik	1841	1841	1841	1841	1841
10.	1841	Langeveld	Jacobus	1841	1841	1841	1841	1841
11.	1841	Langeveld	Elizabeth	1841	1841	1841	1841	1841

VERVOLG	DAG VERREKENING DE JAAR DE BESCHRIJ- VING	FAMILIENAAM (Familiennaam de vader)	VOORNAMEN (Eigenaam de vader)	N. V. (Geburts- plaats)	VERREKENING DE JAAR DE BESCHRIJ- VING	VERREKENING DE JAAR DE BESCHRIJ- VING	VERREKENING DE JAAR DE BESCHRIJ- VING	VERREKENING DE JAAR DE BESCHRIJ- VING
11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.
11.	1841	1841	1841	1841	1841	1841	1841	1841
12.	1841	1841	1841	1841	1841	1841	1841	1841
13.	1841	1841	1841	1841	1841	1841	1841	1841
14.	1841	1841	1841	1841	1841	1841	1841	1841
15.	1841	1841	1841	1841	1841	1841	1841	1841
16.	1841	1841	1841	1841	1841	1841	1841	1841
17.	1841	1841	1841	1841	1841	1841	1841	1841
18.	1841	1841	1841	1841	1841	1841	1841	1841
19.	1841	1841	1841	1841	1841	1841	1841	1841

Inschrijving familie Langeveld – Zwart in Veur.
Bron: Bevolkingsregister Veur periode 1900-1922

wegens broederdienst gold in deze bijzondere omstandigheden niet. Hij werd ingedeeld als Landstormsoldaat bij de Jagers in Den Haag en werd na 5 maanden, dus lang voor de vrede, afgekeurd.

Zo zijn ze dus gelijktijdig militair geweest. Twee soldaten onder één dak als wij verlof hadden: die verloven troffen maar zelden samen. Wie met de sterkste tegenzin dan steeds naar zijn garnizoen terugkeerde: het was Kees. Hij haatte de dienst hartgrondig tot ongenoegen van hun vader. Verklaarbaar is (laat mij liever zeggen: daaruit laat zich verklaren) dat hij alle attributen van het soldatenle-

ven mede haatte. Inclusief zijn uniform. En begrijp je waar ik heen wil: vader was uniformziek. Liefst had hij 2 kerels over Leidschendam zien marcheren met drie sterren op hun kragen met een balk daarachter. Jawel ik was al spoedig ont-slagen en Kees bleef nog geruime tijd in dienst en droeg met tegenzin broek en tuniek.

Een vriend van Kees, Piet Loeber, zoon van het schoolhoofd der O.L.S. van "De Dam" werd officier. Vader: "Maak nou toch dat je bij de opleiding komt. Schaam je je nou niet als je Piet tegenkomt en je moet voor hem salueren?" Maar Kees was

als Gallio uit de Handelingen der Apostelen. Want Kees streefde naar een ander uniform, studeerde (in diensttijd n.b.) voor inspecteur van politie, ik geloof bij een zekere Nijborg. Vader was daarom-trent vrij sceptisch: beter nu een uniform dan misschien later een ander.

Tot vaders groot leedwezen wilde Kees zelfs niet eens dat lor aan z'n lijf hebben als hij eens met verlof was. En daar had je zekere dag de poppen aan het dansen. Kees kwam thuis met verlof gooide zijn uniform uit en trok zijn colbert aan. Alles goed en wel binnenshuis maar Kees ging doodgeemoedereerd over Leidschen-

dam. En zo behoefde hij toch ook voor Piet niet te salueren, al kan hij dan ook volstaan zijn vriend te groeten met "Dag luitenant" en dan zijn hoed af te nemen, vrij bespottelijk dus. Kees staat klaar om naar buiten te gaan. Vader (ik geef zo getrouw mogelijk zijn uitdrukkingen weer): "Doe dat nou niet! Je weet dat het niet mag! Als ze d'r achter komen krijg je een zware douw." Kees gaat naar buiten, vader ook. Om zijns zoons bestwil zo moet je het zien. In die tijd was Blom de veldwachter een zachtvaardig mens met stem en voorkomen van een midden - vorige - eeuwse catechiseermeester. Vader naar Blom zegt zijn klacht en voegt

www.destoof.nl
Stompwijkseweg 18c, Leidschendam

sinds 1982

DE
StooF
meubelmakerij
& showroom

o.a. kamers en suite | tafels | wandkasten
TV-/audiomeubels | dressoirs
inloopkasten | linnenkasten

Met liefde gemaakt

Leerlingen van de zesde klas van de lagere school aan de Delftschekade met rechts mijn grootvader Cornelis Marinus en geheel links het hoofd van de school de heer Gerardus Pieter Loeber in 1914. Bron: fotoalbum Jan Willem Langeveld.

eraan toe: "Het ligt op jouw weg er werk van te maken" (Vanzelfsprekend was het de bedoeling Kees alleen maar een wat vader noemde: schrobbering (uitbrander / berisping) toe te dienen en niet hem te verbaliseren, daarvoor was hij en voelde hij zich vader).

Maar ook dit was Blom te bar. "Maar meneer Langeveld, hoe heb ik het nou toch met u? Uw eigen zoon en moet ik nu een dorpsgenoot tot de orde gaan roepen?" Vader: "Dat ligt op jouw weg! En als je 't niet doet, verzaak je je plicht."

En Blom onverminderd goedmoedig: "Nee meneer Langeveld, nee dat nooit" En vader liep weg. Wat er gepasseerd is toen vader en zoon elkander thuis trof-

fen weet ik niet. Zoals gezegd ik geef alleen weer wat mij is overgeleverd en waarbij ik tegenwoordig ben geweest.

EEN DROEVIGE HISTORIE EN FEITELIJKE SABOTAGE

Wat dit laatste betreft: wij zaten met z'n drieën in de achterkamer van het laatste huis dat wij bewoonden na het huis van mevrouw Dilengé. Wij woonden toen Sluiskant wijk A No.75 (Sluiskant 24) te Veur. Een huis met een droevige historie. Hier moet, zo zegt het verhaal, een zekere heer Johannes Adrianus Jongerbloed hebben gewoond met zijn vrouw Grietje Vrijenhoek. Hun eerste zoon Abraham wordt geboren op 18 september 1857, kort daarna loopt de jonge moeder in de nacht van 29 september 1857 in een vlaag van

levensmoeheid 's nachts het huis uit en verdrinkt zichzelf in de tegenover hun huis gelegen Vliet. Haar slofjes werden de volgende dag op de kade gevonden. De weduwnaar wilde dit huis in dezelfde staat houden als toen zijn vrouw het verlaten had. Wij hebben het werkelijk jaren achtereen geblindeerd gezien totdat ook vader Jongbloed stierf en Jongbloed jr. de gelegenheid gekomen achtte het te doen restaureren.

De directe burens aan de Sluiskant (wijk A) waar de familie Langeveld woonden waren: volgens het adresboek van Veur uit 1918:

Wijk A No. 73
J.P. van Leeuwen / melkhandelaar

Wijk A No. 74
L. Oudshoorn / behanger stoffeerder

Wijk A No. 75
G. van Ginkel / hoofd eener school

Wijk A No. 75
A. J. Langeveld / boven weduwe Zwart

Wijk A No. 76 A.C.
Bijleveld / cafe restaurant 'Het Eiland'

Wijk A No. 77
Ant. Halverhout / schipper

Wijk A No. 78
Pastorie kerk HH Petrus en Pauluskerk

In de achterkamer van dit huis zaten moeder Kees en ik, wij beiden in uniform en vraagt Kees mij: "Zou jij bij vader z'n spullen een zachte vijl kunnen vinden?" Een zachte vijl? Waarom een zachte vijl? Ik wil een nieuwe broek hebben van de foerier maar ik krijg hem niet of de oude moet versleten zijn.

Ik zocht een "zachte" vijl en Kees begint behoedzaam zijn broek ter hoogte van zijn knieën af te vijlen. Zo zag hij kans om zijn broek een schijn van slijtage te geven. Daar kwam zijn vader binnen. Dat was ontwijding van het attribuut van heldendom. En Kees maar door vijlen totdat je schering en inslag van het weefsel al met het blote oog kon gewaarworden. Maar verder ging het niet want Kees zou zich geschaamd hebben als het beoogde resultaat al te "doorzichtig" was geworden.

Zoals eerder geschreven werd Kees in 1914 opgeroepen voor de militaire dienst. In dienstdienst studeerde hij voor het diploma voor Inspecteur van gemeentepolitie welke op 16 maart 1917 behaalde.

Op diezelfde dag werd in Amsterdam aan hem het diploma aspirant Inspecteur van Politie uitgereikt door de Bond van Inspecteurs van Gemeentelijke Politie in Nederland.

Hij werd als surnumerair Inspecteur aangenomen in Amsterdam om een jaar later in Bussum tot Inspecteur van Politie te worden benoemd en daarmee de periode Leidschendam definitief afsluit.

Uit gegevens van het Stadsarchief Amsterdam blijkt, dat Cornelis Marinus zich vanuit Veur op 2 november 1917 laat inschrijven in Amsterdam om vervolgens per 21 januari 1918 te verhuizen naar Bussum.

VEUR

248

Köhne, Wed. H. A., landbouwster. Looierslaan B 220a
Kolk, W. d. H. van der, Veursche Straatweg B 68
Koning, C. de, warmoezier, Veursche Straatweg B 106
— C. C. de, warmoezier, Veursche Straatweg B 119
— L. C. de, warmoezier, Veursche Straatweg B 187
— Corst. de, warmoezier, Veursche Straatweg B 149
Koot, Joh. C., bode, Damlaan B 41
Koppen, W. van, Veursche Straatweg B 143
Kortekaas, C. J., tuinder, Veursche Straatweg B 180
— J. C., tuinder, Veursche Straatweg B 56
— J. A., tuinder, Damlaan B 20b
Kouwenhoven, A., boerenarbeider, Achterweg B 233h
— G., loswerkmans, Molenpad A 51
— J., loswerkmans, Veursche Straatweg B 65
Kranenburg, J., tuinder, Veursche Straatweg B 141b
Krogt, L. C. van der, tuindersarbeider, Roode Molenb. B 174
Kroon, W. M., timmermans knecht, Roode Molenbuurt, B 155g
— Abr., machineteekenaar, Damlaan B 19
— B. J., schilder, Roode Molenbuurt B 95
— A. J. P., koperslager, Achterweg B 233c
Kulker, G. A., tuinder, Veursche straatweg B 9b
Laamens, G. C., boterhandelaar, Veursche straatweg B 205
Lakkerwa, J. H., Mr. smid, Damstraat A 39
Lagerberg, J. A., schilders knecht, Veursche straatweg B 9
Lambo, K., hoofd O.L. school, Veursche straatweg B 201
Lamboo, W. P., veekoopman, Veursche straatweg B 213
Lagrand, Wed., geb. van Wouw, Damlaan B 20h
Langeveld, F. H., beambte H. S. M., Roode Molenbuurt B 161
— Jan, sluiswachter, Sluiskant A 75a
— H. I., schilder, Achterweg B 233i
Lans, P. J. van der, boerenarbeider, Veursche straatweg B 117
— Wed. G., Damstraat A 25
— P. J., tuindersarbeider, Roode Molenbuurt B 175
Lee, A. A. van der, manufacturier, Veursche straatweg B 139
— Wed. J. van der, Veursche straatweg B 138
Leeuwen, Wed. C. van, geb. C. de Haas, Veursche straatw. B 15
— J. van, groentenhandelaar, Veursche straatweg B 135
— J. P. van, melkhandelaar, Sluiskant A 73
— Wed. M. van, Veursche straatweg B 113
Linden, C. van der, Veursche straatweg B 207
Lorang, F. L., Veursche straatweg B 110a
Lubbe, E. van der, gemeentewegwerker, Veursche straatw. B 49
Luijnenburg, J., tuinarbeider, Molenpad A 61
— N. J., koopman, Molenpad A 61
— S. N., koopman, Veursche straatweg B 198
Luit, Adam van der, spoorwegwachter, Achterweg B 249
Luius van Goor, G. B., Veursche straatweg B 60inw.
Meer, A. van der, tuinarbeider, Roode Molenbuurt B 176
— Jr. C. van der, watermolenaar, Achterweg B 226

A black and white photograph of a man in a military uniform standing next to a vintage bicycle. He is wearing a peaked cap and a uniform with epaulettes. The bicycle has a large front wheel and a smaller rear wheel. The background shows a brick wall and trees.

Tot zover de overdenkingen van mijn Oom Jan door hem aan het papier toevertrouwd op 25 augustus 1970.

Overgenomen delen archiefnummer 6516 inventarisnummer 187 periode 1930
Stadsarchief Amsterdam, registratie Cornelis Marinus Langeveld (1894)

DE KAPPERSZAAK VAN 'ZONDAG' IN VEUR

Mijn naam is H.J. Zondag, maar gewoonlijk ga ik als Sjef Zondag door het leven.

Mijn familie heeft een lange genealogische geschiedenis met Schiedam. Maar mijn oudovergrootvader Johannes (Jan) Zondag werd in 1730 gedoopt in Munsterland in Duitsland, hij huwde op 4 mei 1761 met Helena Thijsen (1740-1808). Waarom Johannes en Helena rond het midden van de 18e eeuw verhuisden van Munsterland naar Schiedam is niet

helemaal duidelijk geworden. Maar wellicht speelde het zoeken naar werk en zo het waarborgen van een betere toekomst een rol. Hun eerste zoon Andries Zondag werd op zaterdag 7 september 1765 gedoopt in Schiedam, hij werd later scheepstimmerman en eigenaar van de Scheepswerf 'De Lelie' in Schiedam. Er veranderde nog iets, de naam 'Sonntag' welke als achternaam werd gebruikt in Duitsland werd nu 'Zondag'.

Gezicht vanaf en over de Korte Haven naar de Korte Havenbrug in Schiedam tussen 1750-1793.
Bron: beeldbank Schiedam beeldnummer 60883.

Gezicht op de Damstraat rond 1920 met geheel rechts het pand Damstraat 23.
Bron: Gemeentearchief Leidschendam-Voorburg.

Via mijn oudgrootvader Johannes Zondag (1776-1838), mijn oudvader Hermanus Zondag (1802-1879), mijn betovergrootvader Johannes Zondag (1827-1886), mijn overgrootvader Hermanus Johannes Zondag (1871-1960) komen we uit bij mijn grootvader.

Mijn grootvader Hermanus Johannes Zondag, geboren 9 december 1896 te Schiedam heeft jarenlang een kapperszaak gerund, waaronder zeven jaar in Leidschendam. Hij huwde op donderdag 11 april 1918 in de gemeente Overschie met Johanna Maria van Es, (geboren 27 januari 1894 te Overschie, zij was de dochter van Marinus van Es en Antonia Maria Ligtenberg) mijn grootmoeder was toen vierentwintig jaar.

In de archieven heb ik kunnen vinden dat mijn opa en oma Zondag-van Es met hun gezin bestaande uit drie dochters en twee zonen op 23 januari 1924 verhuisden van Overschie naar Veur.

Hun een na jongste zoon, ook Hermanus Johannes genaamd, geboren op 16 mei 1922 te Overschie was mijn vader. Hij vertelde wel eens over de fijne tijd die hij als kind meemaakte toen ze aan de Sluis-kant woonden.

DAMSTRAAT 23

Op 8 februari 1924 krijgt de eigenaar van het pand aan de Damstraat 23, de heer Zwennes van het gemeentebestuur van Veur vergunning om een gangmuur weg te breken en genoemd perceel in te

VOLGORDE.	DAG- TEKENING EN JAAR DER INSCHRIJ- VING.	FAMILIENAAM. (Familienaam der vrouw.)	VOORNAMEN. (Volgt geschreven.)	M. (nummer) F. (familie)	DAG- TEKENING EN JAAR DER GEBORTE.	GEBORTEPLAATS. (Met aangeefte der pro- vincie voor inboorlingen, van het land voor vreem- delingen.)	BURGERLIJKE STAAT.		KERK- GENOOT- SCHAP. (Een bepaald opgeven.)	AMBT, BEROEP OF BEDRIJF. (Bij bedrijven vermelden of de persoon diens als hoofd (H) of als mede-eigenaar (M) werkzaam is, dan wel als onder- geschikt (O).)	HUIZING. (Straat, gracht enz., wijk, huisnummer.)	DAG- TEKENING EN JAAR DER VERSTIGING IN DE GEMEENTE.	VORIGE WOONPLAATS. (Met aangeefte der provincie voor inboor- lingen, het land voor vreem- delingen.)	DAG- TEKENING EN JAAR VAN HET VERTREK UIT DE GEMEENTE.	WAARHEEN VERTROKKEN. (Gemeente en provincie voor inboorlingen, het land voor vreemde- lingen.)	DAG- TEKENING EN JAAR VAN HET OVER- LIJDEN.	OPGAVE ONTRENT HET WETIG DOMICILIE.	Aanmerkingen.	
							H. (gehuwd.) W. (wed. of wed. staats.) S. (gehuwd van echt.)	Veranderingen en hare dagteekening.											
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.
1.	18.10.1910	Linderman	Reinard.	11	18.10.1910	Rotterdam	2		1										
2.	18.10.1910	Volkmann	Philippina Marg.	11	18.10.1910	Rotterdam	2		1										
3.	18.10.1910	Lydenman	Elisabeth	11	18.10.1910	Rotterdam	2		1										
1.	18.10.1910	Monday	Hermann, Jelle	m	18.10.1910	Schie Oude	14	V	1										
2.	18.10.1910	Monday	Johanna Maria	v	18.10.1910	Overschie	14		1										
3.	17.9.18	Monday	Maria Jacoba	v	17.9.18	Overschie	0		1										
4.	3.10.19	Monday	Maria Jacoba	v	3.10.19	id.	0		1										
5.	3.10.20	Monday	Maria Jacoba	v	3.10.20	id.	0		1										
6.	17.10.22	Monday	Maria Jacoba	v	17.10.22	id.	0		1										
7.	17.10.22	Monday	Maria Jacoba	v	17.10.22	id.	0		1										
1.	4.2.25	Monday	Dina	m	4.2.25	Overschie	14		1										
2.	4.2.25	Monday	Antoinetta Maria	v	4.2.25	Rotterdam	14		1										
3.	4.2.25	Monday	Maria Johanna	v	4.2.25	Rotterdam	14		1										
4.	4.2.25	Monday	Gertruida Maria	v	4.2.25	Utrecht	14		1										

11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.
id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.	id.

Registratie van het gezin Zondag - van Es.

Bron: bevolkingsregister periode 1910-1926 gemeentearchief Rotterdam.

De datum van deze kaart is als volgt te bepalen: mijn opa is in januari 1924 in Leidschendam gaan wonen en werken. Deze fotokaart heeft hij laten maken en hij heeft deze verstuurd naar zijn vader en familie in Schiedam (mijn overgrootvader H. J. Zondag, was daar ook al jaren kapper). Er zit geen postzegel op en dus ook geen afstempeling, wellicht is hij toch in een envelop verstuurd.

Advertentie 'Om rijk te worden' H.J. Zondag.
Bron: Haagsche Courant 28 augustus 1924.

Het latere woonhuis van de familie Zondag aan de Sluiskant 13 gezien rond 1900.
Bron: Gemeentearchief Leidschendam-Voorburg.

Opa schijft o.a.:

Geachte fam.

*Hierbij zend ik je het portret
van het huis dan kan Bets*

het al vast eens zien ik

hoop als dat ze het ook

nog eens kom bekijken.

Hoe gaat het tegenwoor-

dig met Bets gaat ze al

wat vooruit.

Het pand Sluiskant 13 had mijn opa ongetwijfeld gehuurd, want geld om zoiets te kopen had hij niet. Naar ik nu weet, ging het toen al niet goed met zijn jongere zus Elisabeth Bernardina 'Bets'. Zij overleed zeven dagen voor haar vierentwintigste verjaardag op zaterdag 21 december 1929 aan de gevolgen van TBC.

Voorzijde fotokaart Sluiskant 13, waarschijnlijk 1924. Bron: archief Sjef Zondag.

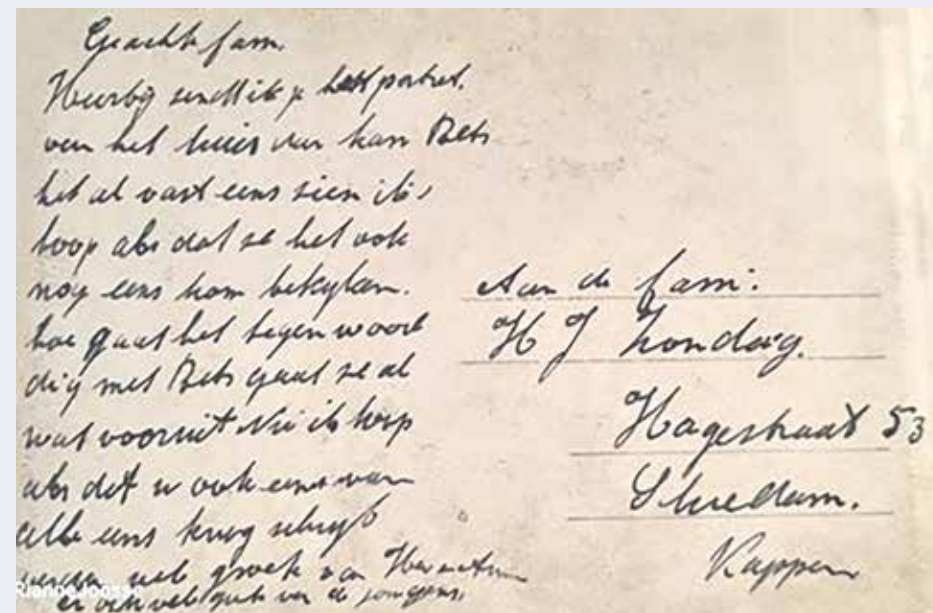

**SLAGERIJ • EETERIJ
PIET SCHOLTEN**

**Damstraat 2c 2265 AG Leidschendam
070-3272843 - www.pietscholten.nl**

Heeft u een vlotte pen, ervaring met schrijven en zou u het leuk vinden om voor Erf Goed Nieuws te schrijven?

Laat het ons weten via:
info@erfgoedleidschendam.nl

Achterzijde van de fotokaart met het verhaal van mijn grootvader. Bron: archief Sjef Zondag.

De Sluiskant was aan begin van de 20e eeuw een omgeving met de nodige reuring, waar arbeiders en middenstand met hard werken hun brood verdienden. De directe burens van mijn grootouders beoefenden beroepen zoals beurtschipper, café-eigenaar, bakker, timmerman, aannemer en winkelier in lood- en zinkwerken. Uit gegevens van het adresboek uit 1931 van Veur blijkt dat de kapperszaak na vertrek van mijn grootouders werd overgenomen door de heer W.M. Reurings.

VERTREK NAAR POELDIJK/KIJKDUIN.

De familie Zondag vertrok op 25 februari 1931 uit Veur om een kappers-, annex sigarenzaak te beginnen aan de Voorstraat 25 in Poeldijk, ze zijn rond 1935 verhuisd

naar een pand aan de Voorstraat 79. Mijn opa heeft de zaak in Poeldijk ook niet zo lang gehad, hij vertrok rond 1938/39 richting Kijkduin waar hij weer zo'n zelfde bedrijf startte in de winkelgalerij bij het strand in Kijkduin. Door de aanleg van de Atlantikwal in 1943 door de Duitse bezetter werd dit gebied op stelselmatige wijze bruut ontruimd. Op de locatie van het winkelcentrum aan het Deltaplein werd in de duinen onder de naam 'Widerstandsnest 67 HL' een uitgebreid complex van bunkers en ondergrondse gangen aangelegd.

KAPPERZAAK AAN DE MEEZENLAAN

In 1947 startten mijn grootouders nogmaals zo'n zaak aan de Haagse Meezenlaan.

Datum en volgnummer	Meezenlaan	Geboorte jaar	Gezins- leden	
			M	V
1	Alleen winkel			
2	Onbewaand 15 APR. 43			
3	Zondag Hermanus J	96	3	3
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				
11				
12				
13				
14				
15				

Woningkaart Meezenlaan 42 met vermelding van Hermanus J. Zondag.

Bron: Bevolkingsregister Haags Gemeentearchief.

Daar ging het goed, mijn vader kwam daar ook werken en ze richtten de firma H. J. Zondag & Zoon op.

Het winkelpand aan de Mezenlaan 42 had een winkel deur aan de linkerzijde van de etalageruit. Rechts was ook een deur, maar die was van het bovenhuis. Of

er toen ook al een verbinding was tussen winkel en bovenhuis is mij niet bekend. Mijn opa heeft de zaak fysiek gesplitst: achter in het pand was de kapperszaak en voor was de sigarenzaak. Dat moest waarschijnlijk wettelijk omdat kappers geen tabaksartikelen meer mochten verkopen. De rechterdeur van het pand werd

nu de toegang tot de sigarenwinkel, dat kon omdat de muur deels was weggebroken. Door de linker deur kwam je via een smalle gang in de kappersafdeling. Toch kon je ook van de sigarenafdeling naar het kappersdeel: in de tussenwand was een heel smal deurtje. Het mocht eigenlijk de naam 'deur' niet hebben maar

wellicht daarom wel toegestaan. Pas vele jaren later, toen de tabakswet niet meer zo streng was, is de kappersafdeling verhuisd naar een zijkamertje en werd de hele winkel sigaren- én kantoorboekhandel met speelgoed, een soort Winkel van Sinkel eigenlijk.

Wellicht een leuke anekdote: Meneer en mevrouw Zondag (en hun winkeltje) waren de inspiratiebron voor Meneer en Mevrouw Maandag, personages uit het boek Zeeën van Tijd, de andere kant van de deur, van Tonke Dragt uit 1992. Tonke Dragt was klant bij ons, vandaar.

Toen mijn opa in 1957 overleed, ging mijn vader alleen verder met de zaak, hij knipte en schoor zijn klanten, vanaf 1965 waren dit nog alleen maar knipbeurten. Mijn oma en mijn tante deden de tabakszaak. Mijn moeder kwam pas later in de zaak en behaalde haar vakdiploma kantoorboekhandel en zo kon de zaak na een verbouwing weer verder draaien. Uiteindelijk is mijn vader in 1986 gestopt met het bedrijf.

Ik ben zelf niet in de voetsporen van mijn voorvaderen getreden. Ik ben géén kapper geworden maar onderwijzer. Helaas heb ik niet genoeg aan mijn vader kunnen vragen over vroeger.

Sjef Zondag

Historische onderzoek:
Idsard Bosman

Van Magazijn 'De Zon' naar Hoflecerancier Schuijt

400 jaar familie Schuijt

Beschikbaar
voor
€ 22,50

ERFGOED LEIDSCHENDAM

ERFGOED LEIDSCHENDAM

|

www.erfgoedleidschendam.nl

**Historisch onderzoek,
tekst en samenstelling
Idsard Bosman**